

ГРАМАТИКА 6

ГРАМАТИКА

СРПСКОГ ЈЕЗИКА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Креативни центар

У овој граматици дружићеш се са Аном и Зораном.
Добро дошао у шести разред!

1.

Учимо:

- грађење (творба) речи
- гласови српског језика
- писање састава
- подела сугласника

Твој задатак ће бити да:

- решаваш граматичке укрштенице
- припремиш и одржиш говор
- вежбаш изговор гласова у реченици
- напишеш састав на тему *Један школски одмор*

Овде напиши нешто о себи. Затим напиши питалицу или загонетку коју радо казујеш у друштву.

У слободно време волим да: _____

Особине које волим код људи су: _____

Особине које не волим код људи су: _____

Зоран:

- Питали људи старца:
- Коју птицу најволиш?
 - Сокола.
 - А ког човека најволиш?
 - Опет сокола.

Твоја питалица или загонетка:

Ана:

- Шта је то што даје млеко и виче УУУМММ?
- Крава која муче уназад.

Зашто учимо граматiku

Да се подсетимо:

Грамматика је наука о језику и његовим законима и правилима.

Грамматiku учимо да бисмо помоћу језичких правила знали лепше и правилније да говоримо и пишемо, као и да бисмо се боље споразумевали. За некога ко уме лепо да говори народ каже: „И камен би речима подигао.“ Речи су наша највећа снага и лепота. Велики писци одувек су пажљиво слушали људе како говоре и бележили речи које им се учине занимљивим. О њима су размишљали и користили их у говору и писању. Ево једног записа нашег писца Иве Андрића о речима:

*Забележи и зајамљи реч чудесној смисла и бојашној звука – **данјуба**.*

*Да ли и вама, као мени, изгледа занимљива, звучна и лепа реч **данјуба** – **данјубиши**?*

У њој има, како се мени чини, и нечеј моралистички прекомерној и мртодној и, у исто време, нечеј ведрој, насмејаној и пријатној, нечеј романсишној.

*

Ојеш сам забележио једну од оних дивних и рећих речи које нас изненаде и обрадују као необичан минерал или редак цвет приред иуша.

*Неки дан је то била **данјуба**, а данас је реч: **скрасиши се**, бојаша и мноштрука смислом и звуком, и лепа као и она прва.*

*

*Али приред речи које ме иако повремено озаре, обрадују и надахну, има и ишких које ме походе као ударац из шаме, забрину и расшуже, и одведу моје мисли на зла беспућа која ником не желим. Такве су, на пример, речи: **смицалица**, **колеја**, **проташај**. Наводим само три, али то не значи да их нема још приличан број.*

*

Мирник – означава човека који умирује, а не оптужује никога.

Ни узми ни подај... У Босни тако означавају велику сличност.

Иво Андрић, *Знакови приред иуша*

Овде запиши неке речи или реченице које си чуо/чула у разговору и које су теби занимљиве.

Лепа реч гвоздена врата отвара

Речи које не волим да чујем (настави):

*Тако си нељубазан!
По ти ми је било тлућо.
Превисше си дедео.*

Речи које волим да чујем (настави):

*Обрадовала си ме.
Волео бих да се чешће виђамо.
Радостим моја!*

Подсети се градива из граматике у V разреду, па покушај да решиш ову укрштеницу.

- 1→ Придеви који показују чије је нешто
- 2→ Предлог
- 3→ Глаголска именица од ЗРЕТИ
- 4→ Скраћеница за Матицу српску
- 5→ 27. и 9. слово азбуке
- 6→ Три иста предлога
- 7→ Облик који само именује радњу
- 8→ Акуз. једн. заменице ОНА
- 9→ Лична зам. за 1. л. множине
- 10→ Ном. именице ЕВА
- 11→ Везник
- 12→ Акузатив једн. именице МАЦА
- 13→ 18. и 12. слово азбуке
- 14→ Датив једн. именице ОКО
- 15→ Презент глаг. ИМАТИ (1. л. мн.)

- 1↓ Радни гл. придев од ПОМИЊАТИ
- 2↓ 20. слово азбуке
- 3↓ Датив именице САН
- 4↓ Предлог
- 5↓ Предлог
- 6↓ 25. слово азбуке
- 7↓ Датив личне заменице ОН
- 8↓ Инстр. мн. именице СРЦЕ
- 9↓ Речи које повезују речи и реченице
- 10↓ 18. и 17. слово азбуке
- 11↓ Везник
- 12↓ Акузатив једн. именице УМ
- 13↓ Презент гл. ЈЕСАМ (3. л. једн.)
- 14↓ Везник
- 15↓ 16. слово азбуке
- 16↓ Датив једн. придева СИВ
- 17↓ Везник
- 18↓ Општа именичка заменица

	1↓	2↓	5↓	8↓	9↓	10↓	13↓	15↓	17↓
1→									
2→		3↓→							16↓ 18↓
4→			5↓ 6↓			6→ 11↓			
7→									
8→			7↓ 9→			10→ 12↓			
11→		12→ 4↓					13→ 14↓		
14→				15→					

Грађење (творба) речи

Пуџи

Пуџивали пуџник и пуџница.
Упуџили се пуџаном, пуџићем,
пуџелком, аутопуџет. Запуџили
се сиранипуџицама и беспуџем.
Успуџи - пуџокази, распуџа,
пуџари, пуџарине, крајпуџаши,
пуџовође, сапуџници, пуџописци.
Пуџујући напуџно и запуџно,
пропуџивали су, напуџивали се
и допуџивали.

Већина речи у тексту Пуџи постала је од једне речи, која је дата и у наслову – пуџи.
Речи се по настанку деле на **просте** (пуџи), **изведене** (пуџи-ар) и **сложене** (пуџи-о-каз).

Просте су оне речи које нису постале од неке друге речи.

Оне које су променљиве садрже основу и наставке за облике исте речи, нпр.: зуб-а, зуб-у...;
плав-о!, плав-ом... Оне које су непроменљиве састоје се само од основе, нпр.: шест!, на, или.

Изведене речи (изведенице) јесу оне које су настале од творбене основе узете од основе простих речи и додавањем наставака за грађење речи (суфикса).

На пример: пуџи-ник, пуџи-ар; зуб-ић, зуб-аћ, зуб-ац; зиг-ић, зиг-ар итд.

Наставци за грађење речи (суфикси) дају ново значење изведеним речима.

Сложене речи (сложенице) јесу оне које настају срастањем двеју или више речи.

То срастање може бити двојако:

1. **просто срастање речи:** Бео-град, дан-губиџи итд. или **просто срастање са префиксом:** на-писанџи, на-учиџи, у-баџиџи, раз-биџи, пра-унук, пре-велик итд.;
2. **срастање са спојним вокалом:** пар-о-брод, југ-о-исток, вод-о-инсталација итд.

Смисли причу сачињену од речи насталих од речи ГРАД.

Град

Творбена основа је онај део изведенице који добијамо када од изведене речи одбијемо суфикс.

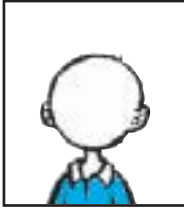

На пример: *пис-ац, крој-ач, млад-осић, кућ-ица, вред-ан.*

Корен је најмањи значењски део речи који се даље не може делити. Он је заједнички у свим сродним речима.

Корен *рук* је заједнички за просту реч *рук-а*, као и за изведенице *рук-ав, рук-авица, рук-овешћ* итд.

Грађење речи у слици и речи

Додај примере и реши ребусе.

<p>Просте су оне речи које садрже основу и наставке за облике исте речи.</p>	<p>Изведене јесу оне речи које садрже творбenu основу узету од других речи и наставке за грађење нових речи (суфиксе).</p>	<p>Сложене су оне речи које настају срастањем двеју или више речи.</p>
<p>ПУТ</p> <p>-а -у -ем</p> <p>_____</p> <p>_____</p> 	<p>ПУТ</p> <p>-ник -ар -арина</p> <p>_____</p> <p>_____</p> 	<p>ПУТОКАЗ ПУТОВОЂА ПУТОПИСАЦ</p> <p>_____</p>
<p>НОГ</p> <p>-а -о -ом</p> <p>_____</p> <p>_____</p> 	<p>НОГ</p> <p>-авица -ар -ат</p> <p>_____</p> <p>_____</p> 	<p>СТОНОГА ТРОНОЖАЦ НОГОМЕТ</p> <p>_____</p>
<p>ГЛАВ</p> <p>-а</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> 	<p>ГЛАВ</p> <p>-оња</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> 	<p>ПРАЗНОГЛАВ ТРОГЛАВ</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>Б</p> <p>СН</p> <p>Тп</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>3+</p> <p>ц = д</p> <p>_____</p> <p>_____</p> 	<p>ГЛАВА ГЛАВА ГЛАВА ГЛАВА ГЛАВА ГЛАВА ГЛАВА ГЛАВА</p> <p>Щ</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

Грађење именица

Именице се граде од других именица и од других речи. Наведи свој пример:

- од других именица: рука – *ручица, рукавица, рукохват*; књига – _____
- од придева: леп – *лепоша, лепојка, лепошан, лепошица*; млад – _____
- од глагола: зидати – *зид, зидар, зидић, зидање, зидарство*; градити – _____
- од бројева: пет – *петина, петак, петорка, петорица*; десет – _____

Дати су наставци за грађење именица (суфикси). Смисли нове примере.

Вршилац
радње

- ач *кољач* , *кројач* , _____
- ар *лекар* , _____ , _____
- ац *ловац* , _____ , _____
- лац *ледалац* , _____ , _____

Особине
и појаве

- ост *младост* , _____ , _____
- оћа *скупоћа* , _____ , _____
- ош *пошлост* , _____ , _____

Радња,
осећање,
стање

- не *певање* , _____ , _____
- на *чежња* , _____ , _____
- ба *журба* , _____ , _____

Место

- иште *клизалиште* , _____ , _____
- оница *свадоница* , _____ , _____

Средство

- ка *шпалка* , _____ , _____
- ло *шило* , _____ , _____
- ач *резац* , _____ , _____

Умањенице

- ица *кућица* , _____ , _____
- ић *носић* , _____ , _____
- ак *листак* , _____ , _____
- енице *паченице* , _____ , _____

Увећанице

- ина *носина* , _____ , _____
- ешина *кућешина* , _____ , _____
- урина *пичурина* , _____ , _____

Грађење глагола и придева

Прочитај одломак из књиге *Знакови поред њуша* Иве Андрића.

Нису сви наши људи ни тори ни бољи од осталој свећи, али невоља је у шоме што се у међусобним односима и њословима недовољно **до**говарају, што више **раз**говарају нешто што **пр**еговарају и **у**говарају, а после, кад виде да им **до**говорени њосао не **од**говара и кад међу њима настјану несјоразуми и сјорови, превеише **по**говарају, **при**говарају и **о**говарају; **из**говарају се или настјоје да једни друге **по**дговоре или **на**дговоре. Па онда није чудо што о чистјим и разумним односима не може бити говора.

Верујем да овде нису набројани сви префикси који могу да дају или да одузму смисао глаголу **говори**ти.

Постјоји, на пример, глагол **разговори**ти у значењу: ушешити кога разговором у његовој невољи или жалостји. Затим **заговара**ти (неку ствар, неку идеју) итд., итд.

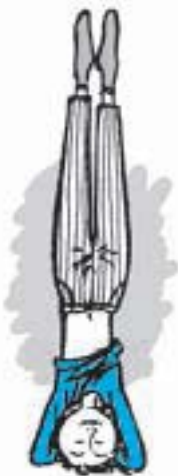

Из овог текста се види да се глаголи могу градити додавањем префикса. Могу се градити и на друге начине (додавањем суфикса на друге врсте речи). Допиши своје примере:

- од именица: *телефон* – *телефонира*ти; корак – _____
- од придева: *бео* – *бели*ти; *блесав* – _____
- од узвика: *звоц* – *звоца*ти; *шљап* – _____
- од других глагола: *живети* – *живуца*ти, *животи*ти; *певати* – _____

Придеви се могу градити од придева и других речи:

- од именица: *рука* – *ручни*; *кућа* – _____
- од глагола: *учити* – *учен*; *блистати* – _____
- од других придева: *црн* – *црнка*ти; *бео* – _____

Грађење именица и укрштеница

		1.		и			
		2.			т		
		3.		е			
		4.			н		
5.					и		
		6.			ц		
		7.		е			

1. Име вршиоца радње изведено од именице **зид**
2. Глаголска именица изведена од глагола **снимати**
3. Именица изведена од придева **леп**
4. Умањеница од именице **теле**
5. Увећаница од именице **кућа**
6. Именица изведена од ономатопеје **крц-крц**
7. Бројна именица изведена од броја **пет**

Мој први говор: О грешкама

Поштовани ђаци,

1. У шестом разреду наставница ми је затражила свеску за домаће задатке. Пожурио сам ка њеном столу, зајео ноћом за кљуу и њао на њод. Сви су се смејали, а мене је било ситид и стџрах.

2. Други њуш сам за именицу **особина** рекао да је њридев. Цео разред се насмејао, а неко је додацио да је њо ѓлујоси. Каг се жаџор смирио, једна девојчица је рекла: „Па шџа, наставнице, свако може да њоџреши“. „Да“, одџоворила је наставница. То ме је мало освестџило јер сам се био заледџо од сџида и сџџрах.

3. Треџи је случај једноџ дечака који је џушџао и ѓлакао на часу срџскоџ језика код нашеџ ѓознаџиџ ѓисца и наставника Раџоја Домановиџа. На ѓишџање зашџи ѓлаче, дечаков друџ из кљуџе је обџаснио: „Боџи се да џе да ѓа џџераш да ѓовори ѓо ѓрамаџику.“

4. Нико није научио да ѓлива, да чишџа или да раџи било шџа а да није ѓравио ѓрешке. Нарочитџо у ѓочџџку. Учиџо се на својим и на џуџим ѓрешкама. Грешке су као ѓушџокази. Ако се боџимо да џемо ѓоџрешишџи, као онаџ Домановиџев џџак, неџемо моџи да најџрегујемо.

Наравно, неке ѓрешке моџу бишџи оџасне ѓо здравље и ѓо живошџ. То су ѓрешке у саобраџају, узимање дроџе и слично. Тоџа се џџреба чувашџи. Али овде, у учионици, каг учџо да ѓоворџмо, ѓишџемо или да раџимо нешџиџо друџо, ѓрешака се не џџреба боџашџи. Није добро да се друџоџе ѓодсмеваџо када ѓоџреши. Свако се џџада ионако осеџа лоше.

5. Збоџ џоџа се залажем за џо да ушџешџмо и охрабџимо оне који ѓоџреше и да се у школи ѓџрилично учења и веџбања не ѓлашџмо ѓрешака.

6. Тако џемо се сви осеџашџи боље и биџемо усџешниџи у учењу.

Говор не треба учити напамет.

Добро је направити скицу или план говора, а то значи и запамтити о којим питањима ћемо говорити и по ком редоследу. Види упутство на страни 80.

Скица или план за говор на тему *О грешкама* могла би бити следећа: 1) пао сам; 2) реч *особина* није придев; 3) страх од граматике; 4) извођење закључка: ништа се не може научити без погрешака у току вежбања; 5) предлог: не плашимо се грешака и охрабримо друге; 6) предности и резултати: бољи успех.

Овде напиши скицу или план за свој први говор. Тема може бити иста – у вези са грешкама. Може бити и другачија: о узајамној помоћи у учењу, о читању књига, о значају рекреативне наставе, другарству, о насиљу у школи и др.

Тема: _____

1. Први пример који указује на проблем:

2. Други пример:

3. Трећи пример:

4. Извођење закључка:

5. Предлог:

6. Предности и резултати:

7. Напиши закључак о свом наступу пред публиком (види стр. 80).

Гласови српског језика

САМОГЛАСНИЦИ или вокали
(има их пет) јесу гласови које изговарамо
тако што ваздушна струја пролази
слободно кроз уста.
То су: А, Е, И, О, У.

СУГЛАСНИЦИ или консонанти
(има их двадесет пет) јесу гласови
при чијем изговору ваздушна струја
наилази на препреку.

Понекад и **Р** може бити самогласник, и то:

– кад се нађе између два сугласника
(додај нове примере): црн, трн, брза, срна,

– на почетку речи, испред сугласника:
рђа, рже,

Како се деле речи на слоге: колико самогласника – толико слогова

Речи следећих реченица подели на слоге и упиши их у задата поља:

1. Реч најлакше на слоге делиш кад је изговориш отегнуто.

□□□	□□□	□□□□	□□	□□	□□□□	□□	□□	□□	□□□□
□□□	□□	□□	□□	□□	□□□□	□	□□□□	□□	□□

2. Врхови планине црне се у ноћи, а коњи фркћу и ржу.

□□	□□	□□	□□□□	□□	□□	□□	□□	□□	□
□□	□□	□	□□	□□	□□□□	□□	□	□	□□

3. Скочи срна иза трна, па где паде, ту и остаде (варница).

□□□	□□	□□	□□	□	□□	□□	□□	□□	□□□□	□□
□□	□□	□	□□	□□	□□	(□□□	□□	□□)

Реши ребус
и добићеш
народну
изреку,
па је упиши
подељену
на слоге.

□	□□	□□	□□	□□	□□	□□□□	□□	□□	□□
---	----	----	----	----	----	------	----	----	----

Вежбе за правилан изговор гласова

Вежбај гласно читање следећих реченица. Сисли и напиши своје примере.

Ч Четири чавчића чучећи чупкају чипку.

Ћ Ћуран и ћурка у ћошку ћуте. Ћурчићи у ћошкићу ћућоре.

Ж Живахно жури на журку пуж муж Журко.

Л Лахор лако, лагано лелуја лишће лиснате липе.

Ш Шумар у шуми још слуша шумор шушкавог лишћа.

Р Риба раскошним репом поздравља кракатог рака Раку.

Ђ Ђак дође, нађе ђеврек, пође и прође.

Џ Џин у џипу, џем у џепу, џумбус у џунгли.

Вежба за правилан изговор речи и мелодију реченице

Зашто ћутиш? То ме брине. Да ли се можда на мене љутиш? Молим те, кажи ми!
Волим да о свему разговарамо. А, то су ти рекли?! Није могуће?! Ја ту особу не познајем!
То је неко измислио. Ко зна због чега! О, свашта се догађа! Ето, баш ми је мило што
смо разговарали.

Твој пример: _____

Писмени састав

Ана је урадила припрему, а ти настави даље.

Припрема:

Гледај тему и размисли, па записуј прве мисли.

Израда плана:

Прве мисли греју длан, од њих правиш краћи план.

Увод:

Добро је да увод крене од питања ил' дилеме, од проблема или шале, загонетке неке мале.

Разрада:

У разради се размишља, свуд загледа, срце слуша. Тражиш доказ, чињенице, узроке и последице.

Закључак:

У закључку закључујеш, предлагеш и поручујеш.

Један школски одмор

Звоно, уздах олакшана. Шале. Која ћу сресити?

Омиљено тесито. Звоно и ојдеи стирейна.

Зашто волим одмор?

1.

2.

3.

Пиши чешће, пиши више, онда читај и поправљај. Кô бисере речи бирај, а мислима крила дај.

Подела сугласника

Ваздушна струја полази из плућа и удара у гласне жице, које затрепере, тј. зазвуче. То звучање наилази на препреке у устима, као што су: усне, зуби, језик, непце. Од тих препрека зависи какав ће се глас чути.

По месту постанка

УСНЕНИ: Б, П, М, В, Ф
(Беба пије млеко, воли флашицу.)
ЗУБНИ: Д, Т, З, С, Ц
(Дечко тражи за себе цурицу.)
НАДЗУБНИ: Р, Л, Н
(Рода лети небом.)

ПРЕДЊОНЕПЧАНИ: Ј, Љ, Њ, Ћ, Ђ, Џ, Ч, Ж, Ш
(Ја љуљашку њишем, ђак ћути, џин чисти жирафи шаре.)
ЗАДЊОНЕПЧАНИ: К, Г, Х
(Како год хоћеш.)

По звучности

Ако гласне жице при изговору сугласника трепере, настају звучни, а ако не трепере, настају беззвучни сугласници.

ВРЛО ЗВУЧНИ (гласници, сонанти): В, Р, Л, Љ, Ј, М, Н, Њ
(Волим ране лепе љубичице јер миришу на њу.)

ЗВУЧНИ	Б	Г	Д	З	Ж			Ђ	Џ	
БЕЗЗВУЧНИ	П	К	Т	С	Ш	Ф	Х	Ћ	Ч	Ц

По начину постанка

ПРАСКАВИ
(Баба праска,
голуб крешти,
деда трешти.)

СТРУЈНИ
(Зашто свака
жена шије
фине хаљине?)

СЛИВЕНИ
(Ђак ћути,
џин чисти
ципеле.)

Вишезначност речи

Једна реч има више значења – заврши и објасни ову табелу.

крило *пјенице*,
крило *авиона*,
крило *зјраде*,

срце у *јрудита*,

срце *јрада*,

сева *муна*,
сева *очита*,

сева *сабла*.

СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ

Грађење речи

Просте

су оне речи које садрже основу и наставке за облике исте речи.

ПУТ

-а
-у
-ем

Изведене

јесу оне речи које садрже творбену основу узету од других речи и наставке за грађење нових речи (суфиксе).

ПУТ

-ник
-ар
-арина

Сложене

су оне речи које настају срастањем двеју или више речи.

ПУТОКАЗ
ПУТОВОЂА
ПУТОПИСАЦ

Гласови српског језика

САМОГЛАСНИЦИ (5)

или вокали јесу гласови које изговарамо тако што ваздушна струја пролази слободно кроз уста.
То су: А, Е, И, О, У.

СУГЛАСНИЦИ (25)

или консонанти су гласови при чијем изговору ваздушна струја наилази на препреку.

Понекад и **Р** може бити самогласник.

Подела сугласника

По месту постанка

УСНЕНИ: Б, П, М, В, Ф
ЗУБНИ: Д, Т, З, С, Ц
НАДЗУБНИ: Р, Л, Н
ПРЕДЊОНЕПЧАНИ: Ј, Љ, Њ, Ћ, Ѓ, Џ, Ч, Ж, Ш
ЗАДЊОНЕПЧАНИ: К, Г, Х

По звучности

ВРЛО ЗВУЧНИ (гласници, сонанти): В, Р, Л, Љ, Ј, М, Н, Њ

ЗВУЧНИ	Б	Г	Д	З	Ж			Ђ	Џ	
БЕЗВУЧНИ	П	К	Т	С	Ш	Ф	Х	Ђ	Ч	Ц
	ПРАСКАВИ			СТРУЈНИ			СЛИВЕНИ			

По начину постанка

Следи прва контролна вежба

2.

Учимо:

- једначење сугласника по звучности
- палатализација
- сибиларизација
- јотовање
- једначење по месту изговора
- непостојано А
- промена Л у О

Твој задатак ће бити да напишеш:

- дневник
- оглас
- рекламу
- вест
- новински чланак

Гласовне промене

Једначење сугласника по звучности

Прочитај прву строфу Змајеве песме *Врабац и мачка*:

- *Где ћеш, **врайче**, зимовати?/ – **йиша** мачка **врайца** сџара.*
- *Овде, онде, **шуда**, **свуда**!/ – **шако** **врабац** одговара.*

Зашто је у облицима именице **врабац** дошло до промене гласа **б** у **й**, па смо добили **врапца** и **врапче**? То је због тога што човек тежи лакшем изговору речи. Теже би нам било да кажемо **врабчев**, **врабца**, јер су се нашли један до другог сугласници различити по звучности: **бч**, **бц**.

До гласовних промена долази зато што тежимо лакшем изговору речи.

Када се један до другог нађу два сугласника неједнака по звучности, онда се они ради лакшег изговора једначе по звучности.

Равнају се према оном који је на другом месту: ако је други звучан, први се замењује својим звучним парњаком; ако је други беззвучан, први се замењује својим беззвучним парњаком.

Примери

сладак – слаДка – слаТка
тежак – теЖка – теШка
врабац – враБца – враПца
пећи – иЗПећи – иСПећи
хлеб – хлеБчић – хлеПЧић

Изузеци

Д испред С и Ш:
предСедник, подШишати.
Ђ испред -СТВО:
воЂство.
Стране речи:
драГстор.

Помози Ани да попуни следеће табеле.

Мушки род	Женски род	Промена сугласника
глаДак	гла т ка	г>т
реДак		
блиЗак		
љуБак		
ниЗак		

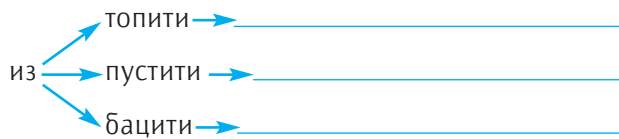
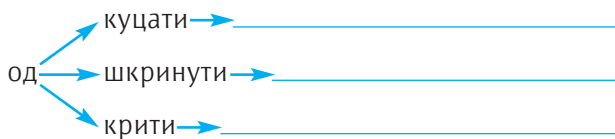
Номинатив	Генитив	Промена сугласника
ждреБац		
напреДак		
одлаЗак		
коБац		
зуБац		

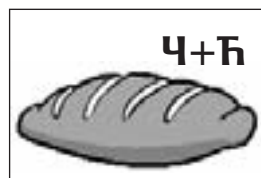
Помози Зорану да исправи седам погрешно написаних речи у реченици:

ИЗГЛАСИО ЈЕ ИЗ ПРЕНЕСОБЛА И ОБРАДОВАО СЕ ДОЛАЗКУ СЛАДКОЈ ТАЛОЈ ВРАЦИ КОЈИ СЕ РАЗИВРКУЋИО НА НИЗКОЈ ТРАНИ.

Напиши речи које су настале додавањем префикса. Води рачуна о једначењу. Објасни зашто у четири речи долази до једначења по звучности, а у две не долази.

Реши ребусе, па изврши једначење сугласника.

Дневник

Дневник је дело у ком писац описује своје дневне доживљаје.

Овде опиши шта си доживео током једног дана.

Ово је један запис из Зорановог дневника.

Београд, 19. XI

Одједан сам срео Жућка, малој најмилијеној
пса. Тражио је храну око канџи за смеће.

Кад сам га позвао, погледао ме је љубавним,
уљуданим очима и завршио реићем.

- Где ће Жућко кад снег падне? - замишљао
сам се гласно.

- Друштиво, предлажем да му направимо
кућницу! - рекла је Вилина.

Донели смо неке циље, камене, даске и иза
зграде, поред једној грмића, направили смо му
кућницу. Под смо прекрили транчицама, а он-
да сувим лиметом. Срце ми је скакало од ра-
достии кад сам видео како Жућко из ње
извирује.

Сви ми ипато понекој свој, а Жућко није
ипао никоја.

Сада ипа кућницу и нас.

Реч дневник има и друга значења: књига у коју се уписује оно што се ради свакога дана; новине које излазе сваког дана; ударне телевизијске вести и др. Допиши друга значења за глаголе:

хвата: лојити, воз, ред, паљу, сипраа, залети,

пада: ноћ, џешика рех,

бере: _____

удара: _____

зелен босиан
џлавом у зид

Палатализација

Упиши гласове који недостају у облачићима. Шта запажаш у вези с променама гласова?

Зашто ВИЧЕМ, а не ВИКЕМ?

Палатализација је промена сугласника К, Г, Х у Ч, Ж, Ш испред Е, И, А.
Палатализација је и промена Ц у Ч и З у Ж.

Примери

јунаК – јунаЧ
друГ – друЖе
дуХ – дуШе
стриЦ – стриЧе

кнеЗ – кнеЖе
оКо – оЧи
уХо – уШи

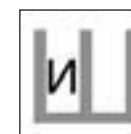
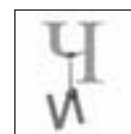
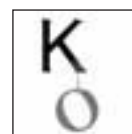
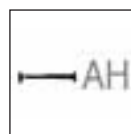
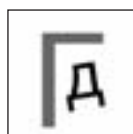
Изузеци

Код присвојних придева изведених од личних имена:
Анка – Анкин; Олџа – Олџин; Мехо – Мехин.

Код неких речи – да се не би променило значење:
снаха – снахе; слуџа – слуџе.

Двоструки облици:
рука – рукица – ручица; ноџа – ноџица – ножица.

Реши ребусе и објасни гласовну промену у добијеним речима.

Помози Ани да заврши започете табеле.

Номинатив	Вокатив	Промена
војник	<i>војнице</i>	<i>к>ч</i>
Миодраг		
ВлаХ		
стручњаК		
месец		
монаХ		

Инфинитив	Презент	Промена
виКати	<i>вицет</i>	<i>к>ч</i>
риКати		
маХати		
струГати		
јаХати		
плаКати		

Ако обојиш поља с речима у којима је извршена палатализација, добићеш правилну слику.

З
ЊЕ = +
Ј И -

Ћуди Ћуди
Ћуди Ћуди

Ако правилно решиш ова два ребуса, добићеш две народне изреке (о знању и о људима).

Оглас

Огласом се оглашава
шта се нуди, шта се тражи;
пиши краће, привлачније,
онда има више дражи.

Сачини духовите огласе за слабе оцене,
лоше навике, летеће тањире, патике,
бицикле, давање часова или нешто друго.

Оглас (по нуда)

Four horizontal lines for writing an advertisement.

Оглас (по слика)

Four horizontal lines for writing an advertisement.

Four horizontal lines for writing an advertisement.

Four horizontal lines for writing an advertisement.

Примери огласа из књига или новина

Кобилин оglas

Пожури, Вуче, дуго те тражим,
пола сам шуме обила,
да ти койишом пошакљам зубе.

Воли те
сестрина Кобила

Бранко Ђојић

Твој пример

Four horizontal lines for writing an example advertisement.

Сибиларизација

Упиши гласове који недостају.

Мука ми је од ове граматике!

На му__и се познају јуна__и!

Ако си у празна поља на место гласа **К** уписао глас **Ц**, правилно си поступио. То је гласовна промена сибиларизација.

Сибиларизација је промена сугласника К, Г, Х у Ц, З, С испред И.

Примери

руКа – руЦи
ноГа – ноЗи
снаХа – снаСи

Изузеци

Због промене значења:

АнКа – АнКи; баКа – баКи; мазГа – мазГи;
тачка – тачКи; сеКа – сеКи; маЧка – маЧки;
журКа – журКи; БеограђанКа – БеограђанКи.

Дублети:

ЛиКа – ЛиКи и ЛиЦи; ПожеГа – ПожеГи и ПожеЗи;
биТКа – биТКи – биЦи; приповеТКа – приповеТКи – приповеЦи.

Помози Ани да попуни табеле.

Номинатив	Датив	Промена
муКа	<i>муци</i>	<i>к>ц</i>
оловКа		
снаГа		
слоГа		
девојКа		
бриГа		
луКа		
књиГа		

Једнина	Множина	Промена
војник	<i>војници</i>	<i>к>ц</i>
јунак		
бубрег		
трбух		
носорог		
орак		
сиромах		
грех		

Реклама

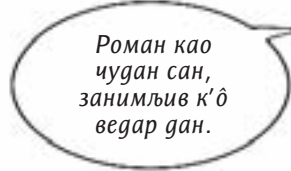
Реклама је похвала и понуда производа;
што је духовитија, то је и успешнија.

Анин пример рекламе за књиге

Ево добре
књиге
да распуриш
брије.

Зоранов пример

Роман као
чудан сан,
занимљив к'о
ведар дан.

Смисли рекламе за своје производе.

Two large empty rectangular boxes with dotted borders for writing advertisements.

Одговори озбиљно или шаљиво на следећа питања.

Шта је толеранција? _____

Шта је пријатељство? _____

Шта је самопоштовање? _____

Напиши правилно следећу реченицу:

песникмладостиљубавииомиљеногђачкограстанкабранкорадичевићсахрањенјена
фрушкојгорикрајсремскихкарловацаиплавогдунаванабрдустражилову

Three horizontal lines for writing the corrected sentence.

Јотовање

Сети се народне приче *Седам њрушова*. Отац поручује својим синовима да буду сложни. Тада им показује како је лако сломити један прут, а како је тешко сломити сноп од седам прUTOва.

Размисли, па упиши глас који недостаје у облачићу.

Јак је један прут, али је много јаче пруте у снопу.

Правилно си учинио ако си уписао глас **ћ**. Поштовао си гласовну промену **јотовање**.

Јотовање је стапање гласа Ј (јоте) са претходним сугласником и промена Ј у Љ иза уснених сугласника.

Примери

прут – пруте – пруте
сноп – снопе – снопе

Изузеци

Код неких речи:
класје, осје, њасји, козји.

У сложеним речима:
надјачаји, изјавији.

У ијекавском изговору:
џјесма, дјевојка.

Помози Зорану да заврши започете табеле.

Придев	Компаратив	Промена
жив	<i>жив-ји > живљи</i>	<i>вј > вљ</i>
брз		
тврђ		
љут		
црн		
млад		

Именица	Збирна	Промена
сноп	<i>сноп-је > снопље</i>	<i>џј > џљ</i>
шиб		
корен		<i>њј > њљ</i>
грм		
трн		
цвет		<i>џј > џљ</i>

Глас ј (јота) стапа се с претходним сугласником.

Глагол	Презент	Промена
везати	везјем – вежем	зј>ж
писати	писјем – пишем	
метати	метјем – мећем	
млети	мелјем – мељем	
резати	резјем – режем	
слетати	слетјем – слећем	тј>ћ

Именица	Нови облик	Промена
глад	гладју – глађу	дј>ђ
со	солју – сољу	
пиле	пилетји – пилећи	
говедо	говедји – говећи	
лепота	лјепота – љепота (ијекавски)	
нежан	нјежан – њежан (ијекавски)	

Уснени сугласници б, п, м, в и сугласник ј (јота) дају сугласничке групе бљ, плъ, мљ, вљ.

Именица	Нови облик	Промена
сноп	снопје – сноплје	пј>плъ
шиб	шибје – шибље	
роб	робје – робље	
грм		мј>мљ

Ако обојиш поља с речима у којима је извршено јотовање, добићеш правилну слику.

Вест

Вест је краће саопштење и одговор на питање: шта је? ко је? где је? кад је и како је? и зашто је?

Напиши овде једну смешну или озбиљну вест.

Велика туча

Туче је у Основној школи „Вожд“ дошло до туче у којој је повређено осам ученика. Почело је у ходнику школе када је ученик А. М. помислио да га је М. С. намерно ударио, па му је узвратио. Онда су се укључили и други на обе стране.

Истосијавило се да је М. С. у џупи најавио на своју перајлу од пајтике и посрнуо на А. М. Овај није изражио објашњење, већ је кренуо тесницата и поската. Последнице су тешке.

Уместо тачке упиши слово. Тако ћеш открити правила о решавању сукоба.

1. РАЗ . О . АРАЈ О П . ОБЛ . МУ.
2. НАС . УПИ МИР . Љ . БИВ .
3. ИЗР . ЗИ СВО . А О . Е . АЊА .
4. НАП . Д . Ј ПРО . ЛЕМ, А НЕ О . ОБУ.
5. П . Ш . УЈ Т . ЂА О . ЕЋА . А.
6. ПРЕУ . МИ ОД . О . ОР . ОСТ З . СВО . Е ПОС . У . КЕ.

Једначење сугласника по месту изговора

Зашто је паЖња, а не паЗња?

Није–неіо

Носим ношњу, а не носњу,
іросим ірошњу, а не іросњу,
іазим іажњу, а не іазњу,
возим вожњу, а не возњу.

Не счеіај іа за образчіі и обрасчіі,
но іа шчеіај за обрашчіі.

У претходном тексту запажа се гласовна промена једначење сугласника по месту изговора.

Кад се зубни сугласници З и С нађу испред предњонепчаних, замењују се себи најсроднијим предњонепчаним сугласницима Ж и Ш.

Кад се Н нађе испред Б и П, замењује се гласом М.

Примери

паЗити – паЖња
ноСити – ноШња

стаН – стаМбени
зелеН – зелеМбаћ

Изузеци

Кад се З и С нађу испред Љ и Њ:
раЗЉутити,
изЉубити.

У сложеницама:
једаНпут,
црвеНперка,
страНпутица.

Исправи седам грешака
у следећој реченици:

*Једаміуі іа је ражљућено іасче
счеіало, а онда се замисљено
сћућурило на лисћу.*

Код неких речи прво се изврши јотовање или једначење сугласника по звучности, па онда једначење по месту изговора.

лист – листје – лисће – лишће

↑
тј>ћ
(јотовање)

↑
с>ш
(једначење по месту изговора)

образ – образчић – обрасчић – обрашчић

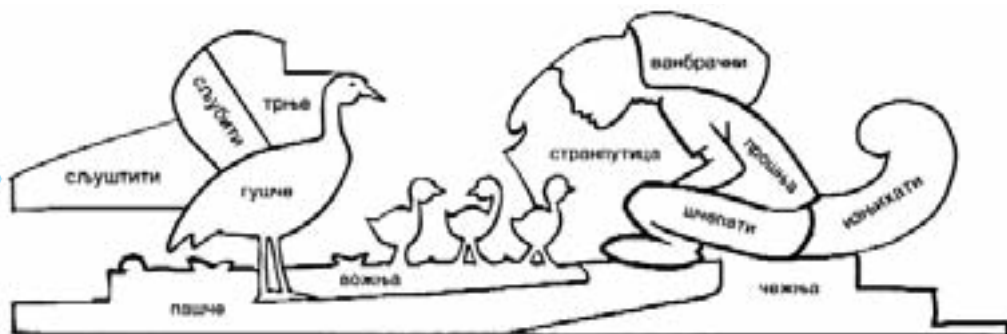
↑
з>с
(једначење по звучности)

↑
с>ш
(једначење по месту изговора)

Помози Ани и Зорану да објасне двоструке промене у речима и да доврше табелу.

Основна реч	Изведена реч	Јотовање	Једначење по месту изговора
лист	<i>листје</i>	<i>лиће (тјј>ћ)</i>	<i>лишће (с>ш)</i>
грозд			грожђе
чезнути			чезња
мрзети			мржња
Основна реч	Изведена реч	Једначење по звучности	Једначење по месту изговора
образ			<i>обрашчић</i>
			ишчупати
			рашчланити

Обој само она поља у којима су речи са извршеним једначењем по месту изговора и добићеш правилну слику.

Новински чланак

Чланак проблем описује ил' догађај приказује, али, осим чињеница, показује и став писца.

Ја одлучујем

ДОГАЂАЈ

Група девојчица и дечака забављала се у ућлу школској дворишћи. Пришла су им двојица шмекера из старијих разреда. Познавали су једну девојчицу из групе, па су почели да се намећу својим фазонима.

Један од њих талантино их је понудио цитарећима. Неко је прихватио, а Ана је рекла да неће.

Уследила су заједљива дојацивања Ани – да је беба, кукавица и слично.

– Људи, мислим да нисам ни беба, ни кукавица. Једноставно, ја о овоме одлучујем: цитареће не желим.

СТАВ

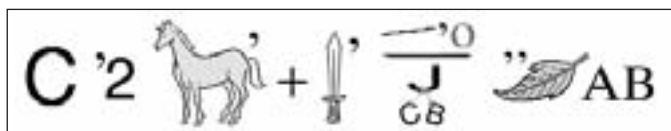
Лето је звучао Анин одлучан одговор. Она се одућрла прићиску, али се није појставила нейријатељски, никоћа није увредила. Било је важно то што је одлучно рекла које су њене појшребе, вредности и жеље.

Дакле, без ојшуживања друћих и појовања, али и без појушћања. Свако има право на свој став.

Овде напиши чланак о неком проблему или догађају у школи, околини, свом животу и сл.

Реши ребусе.

Непостојано А

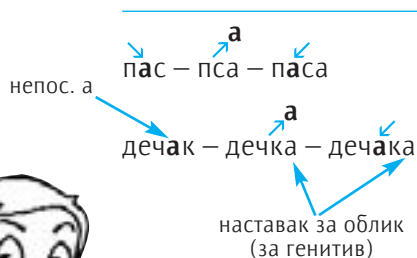
Пас је носио њарче меса и њролазио њоред реке.
Наједном је у води уїледао другої њса с месом у зубима...

Ово је почетак познате народне приче Пас и њеїова сенка.
У тој причи пас је изгубио своје парче меса због похлепе.
Међутим, може се видети како се у падежним облицима речи њас самогласник а час јавља, а час губи.

Некад га има, а некад нема:
ПАС – ПСА

Пример

**Непостојано А је такво А
којега у једној речи у неким облицима
има, а у неким нема.**

Помози Зорану да попуни започете табеле.

Номинатив	Генитив
старац	<i>стїарца</i>
ловац	
један	
крупан	
странац	
витак	
такав	
лонац	

Мушки род	Женски род
добар	<i>добра</i>
крупан	
вредан	
хладан	
чудан	
ведар	
послушан	
дужан	

Љубав и другарство

Неко жели доброї друїа,
да је љубав као дуїа.
И шїа чини? – Засад нишїа,
а кад нишїа – буде нишїа.

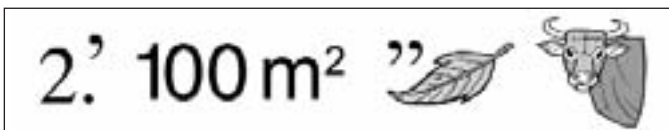
Друїарство се не куїује,
но се кује, показује
– бриїом, пажњом, пошїовањем,
залаїањем, пхриваїањем.

Напиши како све показујеш да си некоме добар друг (другарица).

Како некоме показујеш да га волиш?

Реши ребусе.

Попуни ову табелу гласовним променама.

Речи

Промена гласа

Назив гласовне промене

под-писати → потписати

д → ти *једначене суїласника по звучности*

благ → благ-ји → блажи

из-певати → _____

брига → бриг-и → _____

писати → _____ → пишем

сват-ба → _____

девојка → девојк-и → _____

бурек-ција → _____

вук → вук-ић → _____

глад → _____ → глађу

млад → млад-ји → _____

Промена Л у О

У наредном тексту се запажа да се у многим облицима једне исте речи уместо Л појављује О.

Ана је стални посетиЛац позоришта.
Својим верним посетиОцима позориште поклања улазнице.
Ана је добиЛа четири бесплатне карте.
Зоран је добиО једну од Ане.
Други из VI₂ нису добиЛи улазнице.

Правило

У многим облицима речи глас Л на крају слога замењује се гласом О (које тада постаје нови слог).

Примери

биЛа>биО
писаЛа>писаО
беЛа>беО
зреЛа>зреО
читаЛац>читаОца
гледаЛац>гледаОца

Изузеци

Домаће речи:
бол, вал, ждрал.

Стране речи:
гол, фудбал, генерал,
карневал.

Давно, пре краја XIV века, Л на крају слога се изговарало. У то време наша песма *Карневал* вероватно би се изговарала овако како је написана.

Прочитај ову песму онако како се изговара у савременом језику.

Карневал

*Бил један бел ждрал,
ѿошал је на карневал.
Обукал је бел вел,
ѿредел цел ѿрелешел,
ѿа сѿол сел.
Иѿрал је, јел, ѿил,
није ѿледал, ни ѿазил,
ѿа је ѿостал ѿредебел.
Како ли је одлешел?!*

Помози Зорану и Ани да сачине правила здраве исхране.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ

Гласовне промене

Врсте гласовних промена	Правила	Примери	Изузеци
Једначење сугласника по звучности	Када се један до другог нађу два сугласника неједнака по звучности, једначе се ради лакшег изговора.	сладак – слаДКа – слаТКа тежак – теЖКа – теШКа врабац – враБЦа – враПЦа пећи – иЗПећи – испећи хлеб – хлеБЧић – хлеччић	Д испред С и Ш: предСедник, под- Шишати. Ђ испред -СТВО: воЂСТВО. Стране речи: драГСтор.
Палатализација	Палатализација је промена сугласника К, Г, Х у Ч, Ж, Ш испред Е, И, А. Палатализација је и промена Ц у Ч и З у Ж.	јунаК – јунаЧе кнеЗ – кнеЖе друГ – друже дуХ – дуШе; оКо – очИ стриЦ – стриЧе; уХо – уШИ	Код присвојних придева: Анка – Анкин; Олга – Олгин; Мехо – Мехин. Да се не би променило значење: снаха – снахе.
Сибиларизација	Сибиларизација је промена сугласника К, Г, Х у Ц, З, С испред И.	руКа – руЦИ ноГа – ноЗИ снаХа – снаСИ	Због промене значења: Анка – Анки; баКа – баки. Дублети: ЛиКа – ЛиКи и ЛиЦИ.
Јотовање	Јотовање је стапање гласа Ј (јоте) са претходним сугласником и промена Ј у Љ иза уснених сугласника.	прут – прутЈе – пруже сноп – сноПЈе – сноПЈе	класЈе, осЈе, пасЈи, козЈи надјачати, изјавити пјесма, дјевојка
Једначење сугласника по месту изговора	Кад се зубни сугласници З и С нађу испред предњо-непчаних, прелазе у себи најсродније Ж и Ш. Н испред Б и П прелази у М.	паЗити – паЖња ноСити – ноШња стаН – стаМбени зелеН – зелеМбаћ	раЗЉутити изЉубити једаНпут црвеНперка страНпутица
Непостојано А	Непостојано А је такво А којег у неким облицима једне речи има, а у неким нема.	<p>пас – пса – па^аса</p> <p>дечак – дечка – деча^ака</p>	
Промена Л у О	У многим облицима речи Л на крају слога замењује се гласом О.	биЛа > биО писаЛа > писаО бела > беО зреЛа > зреО читаЛац > читаОца гледаЛац > гледаОца	Домаће речи: бол, вал, ждрал. Стране речи: гол, фудбал, генерал, карневал.

Следи друга контролна вежба

3.

Учимо:

- губљење сугласника
- сажимање самогласника
- акценат
- реченица
- функција речи у реченици

Твој задатак ће бити да напишеш:

- извештај
- свој састав о проблему
- причу
- синониме и хомониме
- примере за хиперболу и контраст

Извештај

Извештај је шири приказ неког радног резултата; осим важних података, и закључке обухвата.

Испитај неколико другара о томе да ли умеју да прихвате шалу на свој рачун и напиши извештај.

Да ли прихваташ шалу на свој рачун?
Размисли, па одговори.

Име испитаника	Не умем да прихватим шалу	Прихватам је само ако се о мени говори добро	Умем да је прихватим иако се о мени говори лоше	Другачији одговор
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

Извештај о истраживању

Циљ истраживања био је да _____

Техника истраживања је _____

Резултати показују да _____

На основу резултата може се закључити _____

Губљење сугласника

Зашто оЦа, а не оТЦа?

Ако хоћемо – онда ћемо

Ако ћемо почети, неће бити почетци, неће бити одделици, неће бити оддужити, неће бити задаци. Исто тако неће бити одделици, неће бити оддужити, неће бити задаци.

Због губљења сугласника мени је лакше да изговарам речи.

Зато сам радосиан, али она је радосна, оно је радосно и они су радосни.

Када се у једној речи нађу један до другог два или више сугласника за изговор много тешка, долази до губљења једног.

Примери

почетак – почеТЦи – почеЦи
 задатак – задаТЦи – задаЦи
 радостан – радоСТНа – радоСНа
 аутобус – аутобуССки – аутобуски

Изузеци

наЈјача
 протеСТна
 гимназиСТКиња

Помози Ани и Зорану да заврше започете прегледе промена.

губитак > губити - ии > губици
 задатак > _____ > задачи
 од-дужити > _____ > _____
 раз-сипати > _____ > _____
 раз-шити > _____ > _____
 _____ > _____ > безаконе
 рус-ски > _____ > _____
 _____ > _____ > изузечи
 болестан > _____ > болесно

Замисли да те неко наговара да пушиш као у чланку *Ја одлучујем* (стр. 30) или на нешто друго што није добро (дрога, алкохол, туча, крађа и сл.). Изабери један проблем и образложи свој став у овим рубрикама. Нека то буде скица за твој говор о истој теми (види о томе и стр. 80).

Покажи свој став: *Ја одлучујем**

Мој став

Разлози за мој став

Сигурно има и другачијих мишљења

Неко би могао да каже...

Али, ја ипак мислим...

Међутим, ја ипак мислим...

Закључак је...

* Шема преузета из књиге К. Вокер и Е. Шмит *Паметни задаци*, Креативни центар, Београд 2008, 68.

Сажимање, изједначавање и разједначавање самогласника

Правило	Пример	Изузеци
Сажимање самогласника је гласовна промена у којој се два иста самогласника спајају у један дуг самогласник.	Приликом преласка Л у О: стол>стоо>сто, сол>соо>со, сокол>сокоо>соко.	Код сложеница: црноока, поодмаћи, зоологија.
До изједначавања (асимилације) самогласника долази обично пре сажимања оје>оје>оо>о.	који>којега>коега>коога>кога свој>својега>своега>своога>свога твој>твојега>твоега>твоога>твога	
Да би се избегло понављање истих самогласника, понекад долази до разједначавања.	нож – ножом>ножем јеж – јежем>јежом	

И са јежем, и са зецем,
са лавежем и месецем,
са Милошом и са мачом,
пређох пољом, ал' са знојом.

Пронађи грешке у овом тексту и исправи их.

Сачини реченични ребус према задатом решењу.

Решење: Што је сунце за земљу, то је радост за човека.

Акцент

Акцент је нагласак слогова у речима. Акцент доприноси мелодичности говора.
У српском језику постоје четири акцента – два кратка и два дуга.

Краткосилазни ∞

Тон и снага кратко расту и нагло падају.

Примери: нòге, пàs, ўлица, вѣтар, кòњ, тѣткица.

Краткоузлазни \

Тон и снага кратко расту, а при крају снага мало пада.

Примери: нòга, вòда, планїна, жѣна, зѣмља, тишина.

Дугосилазни ˆ

Тон и снага кратко расту, а дуго падају.

Примери: рўке, мајка, крòв, рãд, застава, зòв.

Дугоузлазни /

Тон и снага дуго расту, а при крају снага мало пада.

Примери: рўка, снага, сѣка, гла̀ва, врата, рѐка.

Вежбај изговор и додај нове примере.

Краткоузлазни – дугоузлазни

нòга – рўка
вòда – рòда

Краткосилазни – дугосилазни

пàs – лòв
хлѣб – зòв

Дугоузлазни – дугосилазни

на̀рав – ђуд
му̀дар – лу̀д

Вежбај изговор и у народним пословицама.

Од нѣмања тврђег гра̀да нѣма.

Кў̀хни је пра̀г на̀јвећа планїна.

Нѣ би бїло дòбро да је ўвек дòбро.

Богатство језика: Синоними и хомоними

Синоними јесу речи по облику различите, по значењу исте или сличне.

Девојка

Дивна, красна, фина, сјајна,
згодна, сјајна, кршна, бајна;
лејолика и виђена,
допадљива, божанствена;
виловиша и сјасиша,
лејушкатиша, наочиша;
жешка, златна и заносна,
ја привлачна и дражесна;
љубка, слајка и прелеја,
хоћу рећи да је леја.

Дејте њлаче

Чедо, дерле и баваче,
шврћа, жетече и слинавче,
дешић, мали, њлац, клинче,
ја деришће, малишанче
– хоћу рећи **дејте**.
Сузи, рида, цвили, дречи,
кука, слини, цмоли, кмечи,
јадикује, њужи, вршиши,
и дере се, јекће, њишиши,
цмиздри, рева, ваји, трца,
лелече и сјење, шмрца
– хшедох рећи **њлаче**.

Хомоними јесу речи по облику исте, по значењу различите.

Из лонца се диже њара, (_____)
а мени се срце њара (_____)
ишо ја немам своја њара, (_____)
ни у џеју њара. (_____)

Помози Ани да се сети синонима за следеће речи.

говориши - _____

радиши - _____

њмсаши - _____

њледаше - _____

викаши - _____

њажљив - _____

њатешан - _____

њешак - _____

љукав - _____

бука - _____

њмишина - _____

љрак - _____

новац - _____

Помози Зорану и Ани да објасне значење наведених хомонима или да за њих нађу синониме.

Бистар (_____) поток,

бистар (_____) ум,

бистар (_____) поглед,

бистар (_____) друм.

Коса је (_____) коврцава.

Коса (_____) оштро сече.

Коса (_____) је пошумљена боровима.

Горе (_____) горе (_____) горе (_____) горе (_____).

Реченице

Термин *реченица* употребљава се у два смисла – да означи **комуникативну реченицу** и **предикатску реченицу**.

Комуникативна реченица је најмања целовита порука, која се у говору познаје по целовитој интонацији, а у писању по томе што почиње великим словом, а завршава се тачком, упитником или узвичником.

Овако схваћене реченице по саставу могу бити **просте** (имају само један предикат), **сложене** (имају две или више простих реченица, односно два или више предиката) и **непотпуне** (у којима је изостављен предикат).

Смисли и допиши нове примере реченица.

Просте
(један предикат)

Љубав је дан на постољу.
(Шекспир)

Сложене
(два или више предиката)

*Љубав побеђује све,
покорито се и ти љубави.*
(Вергилије)

Непотпуне
(без предиката)

Ах, та љубав!

Предикатска реченица је мисаона целина која садржи предикат (лични глаголски облик).

На пример: *Пишем ти писмо.* То је предикатска реченица јер је предикат *пишем* у првом лицу презента. Презент је лични глаголски облик јер се мења по лицима. *Писаћи писмо* – није предикатска реченица јер је глагол *писаћи* у инфинитиву, безличном глаголском облику.

Колико личних глаголских облика – толико предикатских реченица у сложеној.

Означи усправном цртом границе између предикатских реченица у сложеној.

– *Љубав оилемењује све што својим дахом додирне.*

– *Свети је рођен из љубави и љубави је погређен, свети се креће према љубави и улази у љубав.*

(Ујанишаге)

Независне и зависне предикатске реченице

Вратимо се сложеној реченици са претходне стране: *Љубав ојлемењује све што својим дахом додирне*. Прва предикатска реченица је **независна** зато што може да стоји самостално. После ње можемо ставити тачку, јер је то целовита порука. У овом случају то је **обавештајна реченица**. Као независна предикатска реченица, она је обавештајна (*Љубав ојлемењује.*), али би могла бити и упитна (*Да ли љубав ојлемењује?*), заповедна (*Нека љубав ојлемењује!*) и узвична (*Ала љубав ојлемењује!*).

Међутим, друга предикатска реченица у наведеној сложеној (*све што својим дахом додирне*) не може да стоји самостално. Везана је за претходну независну реченицу и има улогу неког њеног члана. У овом случају зависна предикатска реченица има улогу објекта. Зависна реченица може имати и друге улоге: субјекта, атрибута, прилошке одредбе за време, место, узрок итд.

Независна предикатска реченица је она која може да стоји самостално, односно да сама сачињава неку поруку.

Зависна предикатска реченица је она која не може да стоји самостално, него представља део друге предикатске реченице.

У следећим примерима подвуците плавом бојом независне предикатске реченице, а црвеном бојом зависне.

- *Насијали сће у љубави, у љубави и цветијајше.*
(Шилер)
- *Да није љубави, не би свешта било.*

- *Ко силно љуби, сџрах та силан мори, а кад сџрах расџе, љубав јаче џори.*
(Шекспир)

- 1→ Одрична речца
- 2→ Императив (2. л. једн.) гл. ЖИВЕТИ
- 3→ Повратна заменица
- 4→ Предлог
- 5→ Генитив именице ЉУБАВ
- 6→ Везник за супротност
- 7→ Краћи облик заменице СЕБЕ
- 8→ Презент (3. л. једн.) гл. ЖИВЕТИ
- 9→ Предлог
- 10→ Акузатив именице ЉУБАВ

Ако решиш укрштеницу, добићеш сложено реченицу о љубави.

1→			2→					3→			
4→			5→								
6→				7→			8→				
9→			10→								

Како да напишем причу

Прича може бити кратка (од само неколико реченица) и дужа (од више страница текста). Може имати један лик или више ликова. Може се догађати само на једном месту и у једном кратком периоду, а може и на више различитих места и у различитим временима.

Свака прича обично има четири дела, што ћемо видети на примеру народне приче *Нешто шушну*, коју је записао Вук Караџић.

Први део је УВОД.

У уводу се говори где се радња догађа, када, ко је главни лик и шта се догађа (ко, где, када, шта).

Нешто шушну

Некакав човек казао је да је шу и шу видео десет курјака.

Други део је ЗАПЛЕТ.

У овом делу радња почиње да се одвија, долази до неког сукоба, проблема и напетости.

Када та они којима је казивао заокује с доказивањима да што не може бити истина, онда он сјуссти на девет, ја на осам, и шако доћера до једнога.

Трећи део је врхунац приче или КУЛМИНАЦИЈА. Овде је највећа напетост, најзбудљивији део у развоју радње.

А када му и што не шћедну вјеровати, нећо му сјану говориши да је он што привидео, ошкуд онде курјака! ишд., онда он рече:

Четврти део је РАСПЛЕТ.

То је завршетак приче, у ком долази до разрешења проблема или сукоба.

– Нешто шушну, мени се учини има десет курјака.

Идеје за почетак приче*

Ево идеја за почетак приче из књиге *Како најисаџи причу*. Изабери једну и напиши причу.

Врата наше учионице лагано се отворише и уђе...

Пробудио/пробудила сам се овог јутра са осећањем да ће се десити нешто необично.

„Гума на мом бициклу се испумпала. Шта сад да радим?“ Марина није знала да је помоћ већ на путу...

Једног свежег јесењег јутра одлучио сам да прошетам по шуми. Нисам могао да знам да...

Прослава мог рођендана није прошла онако како сам очекивала. Све је било врло чудно.

(Име) и (име) управо су завршавали свог феноменалног Снешка кад зачуше чудан глас.

Пеци је био потребан новац да купи рођендански поклон. Смишљао је како да заради новац. „Имам идеју!“, узвикнуо је.

Вејавица је беснела већ недељу дана. Телевизор није радио, а све играчке су ми се већ смучиле. Изненада ми паде на памет супер идеја. Ја ћу...

Напиши фантастичну причу о змајевима, плашљивом краљу и храброј принцези.

Јеремија је свуда тражио своју фудбалску лопту. Али, уместо ње, нашао је...

* Из књиге Џ. Е. Мур *Како најисаџи причу*, Креативни центар, Београд 2008, 81–82.

Служба (функција) речи у реченици

ВРСТА РЕЧИ

променљиве

именице
заменице
придеви
глаголи
бројеви

СЛУЖБА (ФУНКЦИЈА) РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ

субјекат
предикат

атрибут
апозиција

непроменљиве

прилози
предлози
везници
узвици
речце

Свака реч
има неку службу
у реченици.

објекат
прилошке одредбе

Именица може имати функције субјекта, именског дела предиката, атрибута, апозиције, објекта и прилошке одредбе.

Одреди службу означених речи, као што је започето.

Кап воде, те драгоцене течности, радост је човеку у пустињи.

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
субј. атриб. део апоз. део пред. објекат одредба

Лепо је придев, али је лепо кад гледаш лепо и имаш лепо осећање.

↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Ах је ах, некад оштро ах, па кад кажем ах, уз ах ме је мање страх.

↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Атрибутска и предикатска функција облика именица и придева

Именице у реченици имају најчешће функцију субјекта и објекта, али често имају и атрибутску и предикатску функцију.

Придеви у реченици могу имати различите функције, али су им најчешће атрибутска и предикатска.

Пример: Девојчица са ташном је ученица.
Хаљине на туфне су радост девојкама.
Шкрипа точкова је лош знак.
Рука пријатељства је помирење.
атрибут им. део предиката

Пример: Веснин шал је леп.
Шарене хаљине су модерне.
атрибут им. део предиката

Исказивање реченичних чланова

Прочитај следеће примере предикатских реченица и упиши на линије запажања која недостају.

Ко се насмејао?

ОН се насмејао.
(Субјекат је исказан једном речју.)

ГОТОВО ЧИТАВ РАЗРЕД се насмејао.
(Субјекат је исказан синтагмом.)

КО ЈЕ ЧУО ЊЕГОВУ ШАЛУ, насмејао се.
(Субјекат је исказан зависном реченицом.)

Када је стигла?

Она је стигла МАЛОЧАС.
(Прилошка одредба за време исказана је једном речју.)

Она је стигла ПРЕ НЕКОЛИКО МИНУТА.
(Прилошка одредба за време исказана је _____)

Она је стигла КАД СЕ ЗАВРШИО ПРВИ ЧАС.
(Прилошка одредба за време исказана је _____)

Чега се сетила?

Весна се сетила ПРИЧЕ.
(Објекат је исказан _____)

Весна се сетила ЗАНИМЉИВЕ БАКИНЕ ПРИЧЕ.
(Објекат је исказан _____)

Весна се сетила ШТА ЈОЈ ЈЕ БАКА ПРИЧАЛА.
(Објекат је исказан _____)

Из наведених примера може се закључити следеће:

Улогу (функцију) реченичних чланова могу имати речи, синтагме и зависне предикатске реченице.

Комуникативне и предикатске реченице

Већ смо закључили да зависне предикатске реченице представљају делове независних предикатских реченица. Због тога ћемо састав комуникативне реченице описивати на два нивоа (спрата):

I Прво треба утврдити од колико се независних предикатских реченица састоји дата комуникативна реченица.

На пример, комуникативна реченица је:

Дошла је Лена и објаснила зашто касни.

Ова комуникативна реченица састоји се из две независне предикатске:

1. Дошла је Лена
2. и објаснила зашто касни.

II Затим (на нижем нивоу или спрату) треба утврдити које су то зависне предикатске реченице као делови, односно чланови независних.

У оквиру друге независне предикатске реченице постоји зависна предикатска реченица у функцији објекта: **зашто касни.**

Следећа комуникативна реченица састоји се од четири независне предикатске. Усправним цртама обележи границе међу њима:

Стиже њролеће, њоји се снећ на ијралишћима која воле деца, али је још клизаво, ња се малишани сналазе како знају.

У другој и четвртој независној предикатској реченици постоји по једна зависна реченица. Подвуци зависне реченице плавом бојом.

Размишљај о односима међу људима и смисли предлог који би омогућио већу толеранцију.

Почињовани _____

Зализила/зализано сам да _____

Збој њоја се _____

Залио њредлажел да се: њрво, _____

друго, _____

њреће, _____

Хипербола

Пример из говора:

Изгорех од жеђи!
Пукла је од муке.

У књижевности:

Када је виђу ће се смије млада,
свијет ми се око главе врши.

(Њеџош)

Коса му је до земљице црне,
пољу сшере, полом се покрива;
ношти су му – орати би мога,
убила га мемла од камена!

(Нар. пјесма „Марко Краљевић
и Муса Кесеџија“)

Хипербола је стилска фигура којом се нешто преувеличава, с циљем да се посебно истакне.

Замисли, напиши и користи хиперболу.

Чудесан мик из моје палиће

Контраст или антитеза

Наведи своје примере.

у пословицама:

Сили гладноме не верује.

Контраст или антитеза је стилска фигура поређења. Поређење се врши по супротности, тако да се јако истакну оба члана која се пореде.

у загонеткама:

Обрнет га доле – јуно, а обрнет га горе – јразно. (капа)

Када видиш, онда га не видиш, а када не видиш, онда га видиш. (прак)

у поезији:

Ја босилак сејем, мени јелен niche. (Нар. пјесма)

А ја, сине, кукам на зјариницу, / а ти ми јијем вино у Крушевицу!

(Нар. пјесма „Ђановић Сирахина“)

у пошалицама:

Даво ти бој хиладу паса, га сви ћутиам, а ти сам пирчао око куће и лајао.

СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ

Гласовне промене

Врсте гласовних промена	Правила	Примери	Изузеци
Губљење сугласника	Када се у једној речи нађу један до другог два или више сугласника за изговор много тешка, долази до губљења једног.	почетак – почетци – почеци задатак – задатци – задаци радостан – радостна – радосна	најјача протестна гимназисткиња
Сажимање самогласника	Сажимање самогласника је гласовна промена у којој се два иста самогласника спајају у један дуг.	Приликом преласка Л у О: стол > стоо > сто, сол > соо > со, сокол > сокоо > соко.	Код сложеница: црноока, поодмаћи, зоологија.
Изједначавање самогласника	До изједначавања (асимилације) самогласника долази обично пре сажимања оје > ое > оо > о.	који > којега > коега > коога > кога свој > својега > своега > своога > свога	
Разједначавање самогласника	Да би се избегло понављање истих самогласника, понекад долази до разједначавања.	нож – ножом > ножем јеж – јежем > јежом	

Служба (функција) речи у реченици

ВРСТА РЕЧИ

променљиве

именице
заменице
придеви
глаголи
бројеви

непроменљиве

прилози
предлози
везници
узвици
речце

Свака реч има неку службу у реченици.

СЛУЖБА (ФУНКЦИЈА) РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ

субјекат
предикат

атрибут
апозиција

објекат
прилошке одредбе

4.

Учимо:

- придевске заменице
- аорист
- футур други
- имперфекат
- императив или заповедни начин
- потенцијал или могући начин
- трпни глаголски придев

Твој задатак ће бити да напишеш:

- речи са пренесеним значењем
- предлог за решавање проблема
- опис унутрашњег и спољашњег простора
- речник локализама
- разговор у жаргону

Придевске заменице

Придевске заменице упућују на оно што је означено придевима. Има их више врста.

Прошао некакав њас.

упитно-
-односне:

који, чији, какав, колики

неодређене:

неки, нечији, некакав, неколики

одричне:

никоји, ничији, никакав, николики

опште:

сваки, свачији, свакакав, ма који

показне:

овај, њај, онај, овакав, њакав, онакав, оволики, њолики, онолики

присвојне:

мој, њвој, његов, њен, наш, ваш, њихов...

присвојна за
свако лице:

свој (кад нешто припада субјекту)

Пример:

Ја имам **свог** пса, ти имаш **свог** пса...

Он има **свог**...

Он се не боји **свог** него **његовог** пса

(кад се мисли на 3. лице).

Смисли нове примере са придевским заменицама.

Каква сетва, таква и жетва.

Каква _____, њаква и _____.

Какав _____, њакав и _____.

Онолико човек вреди колико и како ради.

Онолико _____ колико _____.

Онолико _____ колико _____.

Основно и пренесено значење речи

Свака реч има основно значење, а неке речи имају и пренесена значења.

Помози Зорану и Ани да допуне табеле са основним и пренесеним значењем речи.

Основно значење	Именица	Пренесено значење
реке	<p>←ИЗВОР→</p>	бола
ћопћока		радосћи

Основно значење	Придев	Пренесено значење
лук	<p>←ЉУТ (-А, -О)→</p>	ћоплед
рен		невола

Основно значење	<p>←РАСТЕ→</p>	Пренесена значења		
ћрава		радосћи		
кученице				
				утор

Допиши облике који недостају.

	1. л. једн.	2. л. једн.	3. л. једн.	1. л. мн.	3. л. мн.
<p>кишобран</p>	овај, овакав, оволики			ови, овакви, оволики	
<p>патика</p>		ћа, ћаква, ћолика			
<p>срце</p>			оно, онакво, онолико		она, онаква, онолика

Значење и грађење глаголских облика – аорист

Аорист или пређашње свршено време је глаголски облик који означава блиску прошлу радњу.

Сети се ко је рекао:
„Дођох, видех, победих!”

Аорист се гради од инфинитивне основе и две врсте наставака:

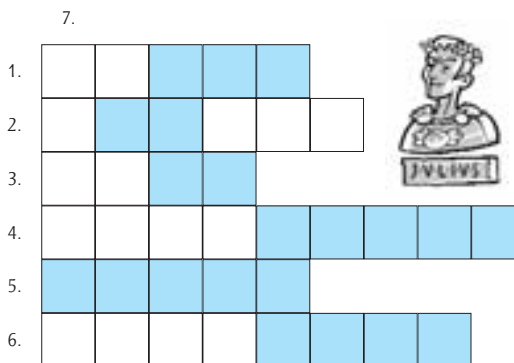
доћи	видети	победити
дођ-ох	виде-х	
дођ-е	виде-џ	
дођ-е	виде-џ	
дођ-осмо	виде-смо	
дођ-осте	виде-сте	
дођ-оше	виде-ше	

Настави да пишеш у аористу о замишљеном догађају и употреби аорист од глагола: *доћи, бацити, чути, позвати, ићи, ударити, разбити, поштом, викнути, загрхати, исјричати.*

Дођох из школе. Бацих торбу на...

Ако решиш укрштеницу, добићеш аорист пом. глагола *бити*.

- Аорист од ИЗБИТИ (1. л. једнине)
- Врста именица
- Императив од гл. ЉУБИТИ (2. л. једнине)
- Аорист од глагола УДРОБИТИ (1. л. множине)
- Акузатив множ. именице БИСТА
- Аорист гл. ИЗЉУБИТИ (3. л. множине)
- Аорист гл. ИЗЉУБИТИ (3. л. једнине)

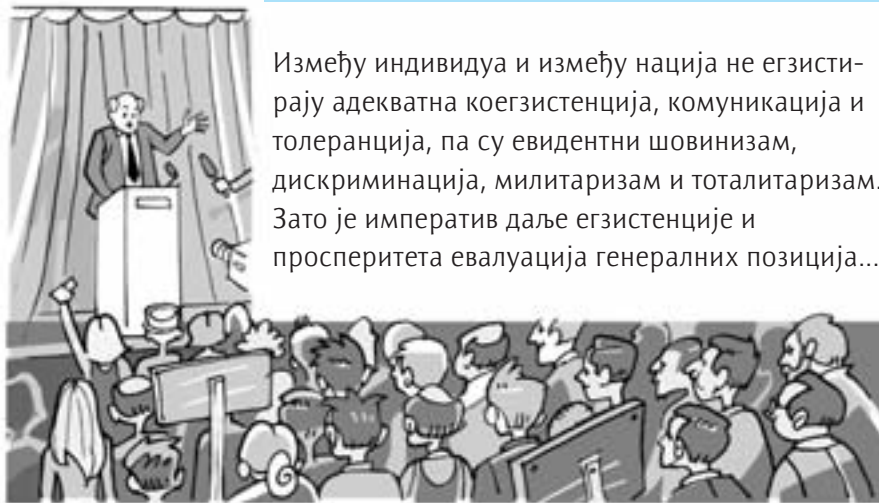
Туђе речи (туђице)

Туђе речи се не сјаје
као небо швога краја,
шуђе речи нису шойле
као сунце завичаја.

Не илешу се машшовишо,
као из дешињсшва бајке,
не миришу, не милују
као руке швоје мајке.

Речи ваља шробираши,
нећоваши и сшварашши.

Све док чуваш језик свој,
живеће и народ швој.

Ово је почетак говора неког политичара.
Подвуци речи које су ти непознате.

Између индивидуа и између нација не егзистирају адекватна коегзистенција, комуникација и толеранција, па су евидентни шовинизам, дискриминација, милитаризам и тоталитаризам. Зато је императив даље егзистенције и просперитета евалуација генералних позиција...

Овде искрено и лепим речима изнеси становницима наше планете Земље свој предлог о заједничком животу, сарадњи и поштовању различитости.

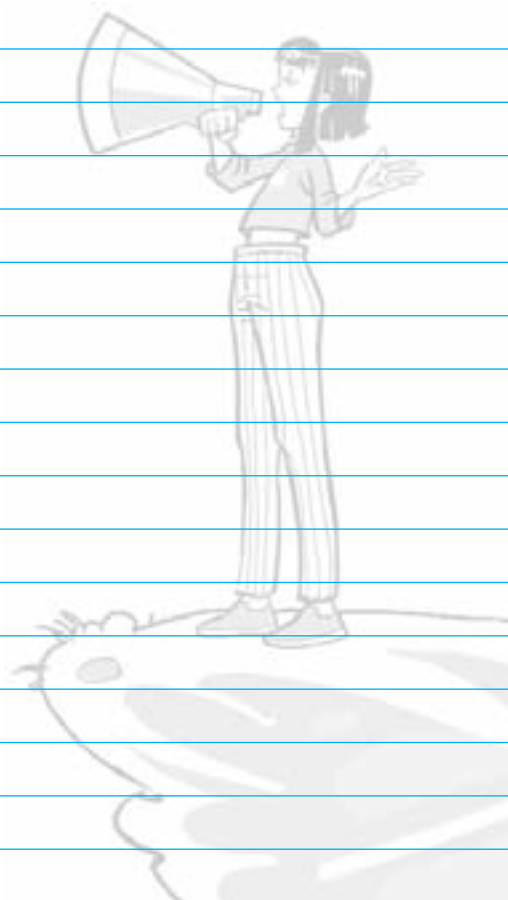
Почиштовани Земљани, _____

Запазио/запазила сам да _____

Због швога се догађа _____

Зашто шпредлажем _____

Надам се _____

Футур други

Футур други означава радњу која ће се вршити пре или за време неке друге будуће радње. Осим тога, он означава и радњу која је услов за вршење неке друге радње.

1. ЈА БУДЕМ
2. ТИ БУДЕШ
3. ОН БУДЕ

- РАДИО
- РАДИО
- РАДИО

Гради се од презента помоћног гл. *бити* и радног глаголског придева.

1. МИ БУДЕМО
2. ВИ БУДЕТЕ
3. ОНИ БУДУ

- РАДИЛИ
- РАДИЛИ
- РАДИЛИ

Покушај да наставиш причу *Ако буде – биће.*

Ако будем радио вредно, најправилније слава.
Када будем најправилније слава, створитићу ја у реку.
Чим ја будем створитићу у реку, кренућу ка југу.

Ако будем _____

Када будем _____

Чим _____

Реши ребусе и добићеш реченицу у футуру другом.

Поштуј туђа осећања

Нађи лепше речи којима ћеш утешити и охрабрити другарицу после изгубљене утакмице.

непажљива
и бесна другарица

другарица која је тужна
због изгубљене утакмице

њена добронамерна
пријатељица

Замисли како дечаку који је слабо трчао и проузроковао пораз своје екипе прилазе два друга – један пажљив, а други непажљив. Напиши шта му говоре.

Реши ову граматичку укрштеницу.

- 1→ Одрична прид. заменица
- 2→ Узвик / предлог / ном. једн. прид. ЛАК (ж. р.)
- 3→ Упитна прид. зам. / акуз. једн. КОШ
- 4→ Везник / присвој. зам. за свако лице
- 5→ Ном. једн. ж. р. ЈАК / вок. именице ИВА
- 6→ Прилог за вр. / ном. једн. им. МИШЕВИ
- 1↓ Неодређена прид. заменица
- 2↓ Узвик / везник / ном. једн. им. ЛАК
- 3↓ Упитна прид. заменица / предлог
- 4↓ Везник / прилог за време
- 5↓ Упитна прид. заменица (инстр. једн.)
- 6↓ Везник / показна прид. заменица 1. л. мн.
- 7↓ Присв. прид. зам. (2. л. мн.) / прилог за кол.

1↓ 2↓ 3↓ 4↓ 5↓ 6↓ 7↓

1→							
2→							
3→							
4→							
5→							
6→							

Имперфекат (пређашње несвршено време)

Прочитај почетак једне бајке:

Бејаше у некој земљи цар, ња иђаше сваке недеље у лов у планину. Једнога дана у лову, док нејови хрљови бесно лајашу у некој шикари, чудна звер ситрашно рикаше на ње.

Цар и нејови пратимоци не мојашу да виде шта је, само шаљућашу и договарашу се куда ће и како ће!

Подвучене глаголе у овом глаголском облику можемо срести готово само у народним причама или код писаца старијих времена.

То је **имперфекат** (пређашње несвршено време).

У савременом говору се готово изгубио. У књижевности се ређе сусреће имперфекат од глагола бити: *бејаш, бејаше, бејаше, бејасмо, бејасше, бејашу.*

Имперфекат означава прошлу радњу која се дуже времена вршила у прошлости.

Гради се само од несвршених глагола на тај начин што се на инфинитивну или презентску основу додају двојаки наставци:

-ах	-ијах
-аше	-ијаше
-аше	-ијаше
-асмо	-ијасмо
-асте	-ијасте
-аху	-ијаху

Примери имперфекта

ЧЕКАТИ	ТРЕСТИ
чек-ах	трес-ијах
чек-аше	трес-ијаше
чек-аше	трес-ијаше
чек-асмо	трес-ијасмо
чек-асте	трес-ијасте
чек-аху	трес-ијаху

**У имперфекту може да се јави јотовање:
ићи > ид-јах > иђах.**

Настави започету бајку о царевом доживљају у лову у планини и употреби глаголе у имперфекту.

Handwriting practice lines consisting of multiple horizontal blue lines for writing.

Напиши умањенице и увећанице.

Реч	Умањеница	Увећаница
 књига		
 мачка		
 слика		
 снага		
 снаха		

Плусквамперфекат

Када сам погледао кроз прозор, птице су биле слетеле у двориште. Чулао сам у двориште, а оне су већ биле одлетеле на дрво. Док сам се погледао на дрво, оне се ошчећу бејашу стесиле крај мога прозора.

Подвучени глаголски облик зове се плусквамперфекат или давно прошло време.

Плусквамперфекат означава радњу која се догодила у прошлости, пре неке друге прошле радње.

Плусквамперфекат се гради на два начина:

а) од перфекта помоћног глагола *бити* и радног глаголског придева глагола који се мења:

једнина

1. био сам читао
2. био си читао
3. био је читао

множина

1. били смо читали
2. били сте читали
3. били су читали

б) од имперфекта помоћног глагола *бити* и радног глаголског придева глагола који се мења; овај облик плусквамперфекта у говору је редак.

једнина

1. бејаш/бех читао
2. бејаше/беше читао
3. бејаше/беше читао

множина

1. бејасмо/бесмо читали
2. бејасте/бесте читали
3. бејашу/беху читали

Императив или заповедни начин

Загрли ме нежно!
Кажимо речи, лаке лептире,
нек овај немир у нама
смире.

Императив или заповедни начин означава заповест, молбу или жељу да се радња изврши.

Гради се тако што се од трећег лица множине презента одбије наставак и додају наставци за императив. За треће лице гради се од речце *нека* или *да* и презента.

1. -Ø	1. загрл-ИМО	1. -Ø	1. пева-ЈМО
2. загрл-И	2. загрл-ИТЕ	2. пева-Ј	2. пева-ЈТЕ
3. нека загрли	3. нека загрле	3. нека пева	3. нека певају

Императиви које волиш да чујеш

Императиви које не волиш да чујеш

Дај ми руку.

Јутарњи императиви

Императиви на утакмици

Устај већ једном!

Твоја заповест као владара

Молбе једног пса

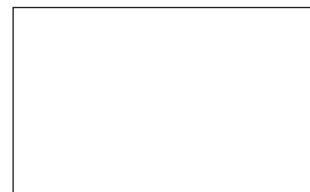
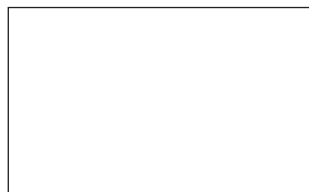

Смисли смешне саобраћајне знаке са императивима.

Не глуми се!

Локализми

Локализми су језичке црте карактеристичне за говор једног краја или подручја.

Препознај и напиши из којих су крајева ђаци који ово говоре.

Наставник : *Како се ѿреди ѿридев ЛЕП?*

_____ : *Лијей, љейши и виђу мене!*

_____ : *Леле, ал' си ѿа шѿј убаво знаје!*

_____ : *Болан, вође шѿ не мере биш.*

_____ : *Та, мани та, ви'ш да је бена.*

Пробај да испричаш виц о Лали, Лесковчанину или неком другом сународнику, али у локалном говору.

Речник локализама

Овде покушај да сачиниш мали речник локализама из теби познатог краја.

Локалне речи

Њихово значење

Потенцијал или могући начин

Потенцијал или могући начин казује могућност да се радња врши. Гради се од аориста пом. глагола **бити** и радног глаголског придева.

Замисли да људи имају крила.
Напиши шта би тада било.

Ја бих _____ Ми бисмо _____
Ти би _____ Ви бисте _____
Он би _____ Они би _____

Ех, кад би било, што би било!

*Када би се разведрило,
кад би сунце зајрејало,
дрвеће би олисћало,
а цвеће би процветало,
деца би се радовала
и птица би зајевала.*

Наведи и подвучи још неке примере потенцијала из песама.

„Кад би јастуци проговорили
о томе шта неко сања и кује...“
Мирослав Анђић

„Кад би мени дали један дан,
ја га не бих потрошио сам...“
Брана Црнчевић

Напиши шта би даровао/даровала свету кад би могао/могла.

Кад бих могао, кад бих знао, ја бих

Повежи задате речи у реченице са потенцијалом.

1. сунце – шетња _____

Ако би било сунца, ја бих имао у шетњу.

2. поглед – љубав _____

3. виолина – авион _____

Жаргонизми

Жаргонизми су нарочите речи и изрази које користе одређене друштвене или професионалне групе (ђаци, студенти, глумци, рибари и др.).

Лопов

Како украде, лопоџ – ђајне, смоџа, мазне, ђорне, ајне, фркне, диџне и зајали, клојне, чајне и појари, мацне, лацне, здији, дрџи и о'лади, и окрџи.

У аутобусу

Покушај да препричаш овај догађај користећи различите жаргонизме.

Једна девојка је ушла у ђрејун ауџобус. Имала је косу везану у коњски реј, ђа је нехоџице закачила нервозној поџника. Дошло је до свађе...

Студент: *Сине, једна екџира женска уџаде у бус и поџман да је стџарџуџет кад неки крелан, поџе да је стара. Онда...*

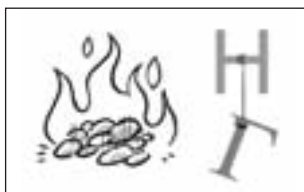
Бака (путовала на пијацу): _____

Неко из твог друштва: _____

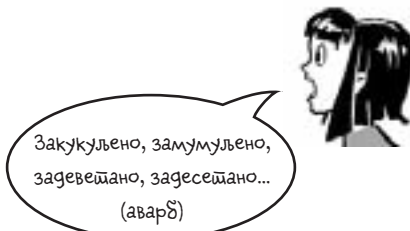
Реши ребусе и сачини један.

туђице

Трпни глаголски придев

Трпни придев покажује да је на некоме или нечему извршена радња.
 Гради се од инфинитивне основе и двојакних наставака:
 -н, -на, -но, -ни, -не, -на;
 -т, -та, -то, -ти, -те, -та.

Смисли занимљиве описе с трпним придевима.

Кромпир

Сађен, њлевљен,
окојаван,
вађен, вожен
и ѡродаван.
Продајш, донеш
и ѡријреман,
резан, куван,
зачињаван,
љушћен, ѡечен,
сољен, хваљен,
и ѡслужен,
и ѡједен.

Јабука

Палачинке за симпатију

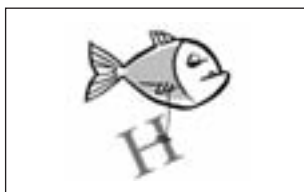

Смисли неке смешне римоване парове трпних придева.

залубљен – изљубљен

Реши
и смисли
ребусе са
трпним
придевима.

продат

СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ

Глаголски облици

Назив глаголског облика	Значење	Грађење	Пример
Аорист	Аорист или пређашње свршено време је глаголски облик који означава блиску прошлу радњу.	Гради се од инфинитивне основе и две врсте наставака: -ох, -е, -е, -осмо, -осте, -оше; -х, -џ, -џ, -смо, -сте, -ше.	дођ- ох , дођ- е , дођ- е , дођ- осмо , дођ- осте , дођ- оше
Футур други	Означава радњу која ће се вршити пре или за време неке друге будуће радње, као и радњу која је услов за вршење неке друге радње.	Гради се од презента помоћног гл. бити и радног глаголског придева.	ја будем радио ти будеш радио он буде радио ми будемо радили ви будете радили они буду радили
Имперфекат	Означава прошлу радњу која се дуже времена вршила у прошлости.	Гради се само од несвршених глагола на тај начин што се на инфинитивну или презентску основу додају двојаки наставци.	чек- ах трес- ијах чек- аше трес- ијаше чек- аше трес- ијаше чек- асмо трес- ијасмо чек- асте трес- ијасте чек- аху трес- ијаху
Плусквамперфекат	Плусквамперфекат означава радњу која се догодила у прошлости, пре неке друге прошле радње.	Гради се од перфекта или од имперфекта помоћног глагола <i>биџи</i> и радног глаголског придева.	био сам читао био си читао био је читао или бејах/бех читао бејаше/беше читао бејаше/беше читао
Императив	Императив или заповедни начин означава заповест, молбу или жељу да се радња изврши.	Гради се тако што се од трећег лица множине презента одбије наставак и додају наставци за императив.	– загрл-И нека загрли загрл-ИМО загрл-ИТЕ нека загрле
Потенцијал	Потенцијал или могући начин казује могућност да се радња врши.	Гради се од аориста пом. глагола бити и радног глаголског придева.	бих радио бисмо радили би радио бисте радили би радио би радили
Глаголски придев трпни	Трпни придев показује да је на некоме или нечему извршена радња.	Гради се од инфинитивне основе и двојаких наставака: -н, -на, -но, -ни, -не, -на; -т, -та, -то, -ти, -те, -та.	сађен, сађена, сађено, сађени, сађене, сађена; донет, донета, донето, донети, донете, донета

5.

Учимо:

- глаголски прилог садашњи
- глаголски прилог прошли
- прости и сложени глаголски облици
- лични и нелични глаголски облици
- службено писмо

Твој задатак ће бити да напишеш:

- свађалачки и помирљив разговор
- примере за правописна правила
- граматику на једној страни
- шаљиве новине

Глаголски прилог садашњи

Означава радњу која се врши у исто време с другом радњом.
Глади се од трећег лица множине презенте и наставка **-ћи** (трче-ћи → трчећи).

Иде пушећи,
здравље рушећи.

Допиши што више одговарајућих гл. прилога садашњих.

Полџок исече жуборећи, шутећи, блистџајући,
скакућући, сјајети се, љрџолећи, _____

Он корача слушајући, _____

Она иледа _____

Неко ирича _____

Пронађи још неки пример гл. прилога садашњег у неком књижевном делу. Препиши га.

И иако иушјујући ио свешу задуџо, дође на једну воду, иа идући ио крај оне воде,
иази у једној локви малу рибицу иде се ираћака.

(Нар. ирича „Злаџна јабука и девеш иауница“)

Реч

Реч је чудо над чудима,
најмоћније међ људима.

Речима се јаче воли,
дубље мисли, боље растје,
мири, лечи, блажи, снажи,
смело лећи појући ластје.

Када је ружна, она коси,
љући, крши, свађа, ружи,
ја омрзне и разболи,
и нанесе ране души.

Зашто речи улейшавај,
себе, друже очаравај.

Свађалачки разговор (укопавање у ров)

- Зашто си љућа?
- Шта те брџа! Нећу више да разговарам с тобом.

Помирљив разговор (исказивање осећања)

- Чини ми се да си љућа. Молим те, реци ми зашто.
- Драго ми је што ме то љућаш. Љућа сам и волела бих да о томе поразговарам.

Твој пример

Blank writing area with horizontal lines and a faint illustration of two people shaking hands.

* Ако желиш да сазнаш нешто више о помирљивим и свађалачким разговорима, прочитај књигу Д. Плут, Љ. Маринковић *Конфликти и шта са њима*, Креативни центар, Београд 2002.

Глаголски прилог прошли

Глаголски прилог прошли означава радњу која се извршила пре неке друге радње. Гради се од инфинитивне основе и наставка **-вши**, испред ког се понекад умеће самогласник **а** (-авши): **виде-ти + -вши – видевши; отрес-ти + -авши – отресавши.**

Помози Ани и Зорану да заврше на шаљив начин започете реченице.

Угледавши ванземаљце, _____

Видевши патуљке у шуми,

Од задатих и других речи сачини више реченица са гл. прил. прошлим.

на, ја, ми, он,
прекинути,
утакмица,
постићи,
терен,
победити,
судије, играчи
гол,
победа,
радовати се

Од следећих низова слова сачини што више глаголских прилога прошлих.

ШУЛЕАОГДВНИ

ТИОКСАШИВИУП

Градација

Сети се песме *Женидба Душанова*. У њој се ређају све већи и већи подвизи Милоша Војиновића: он побеђује латинског јунака на мегдану, прескаче три коња витеза, устрељује кроз прстен јабуку. Царева осећања према Милошу расту:

- *Јестѝ слободно, млађано Бујарче!*
- *Јестѝ слободно, тоје драго д’јетѝе!*
- *Јестѝ слободно, тој рођени синко!*

Постепено ређање слика или осећања по јачини јесте стилска фигура која се назива градација.

Одреди и објасни стилске фигуре у следећим примерима.

1. Спомиње се Краљевићу Марко
као добар данак у години.
Народна песма *Марко Краљевић и орао*

Ст. фигура: _____

2. Да се, јадна, за зелен бор ватим,
и он би се зелен осушио.
Народна песма *Косовка девојка*

Ст. фигура: _____

3. Овдје вас свако познаје и воли,
а тамо нико познати вас неће.
А. Шантић, *Осѝајѝе овдје*

Ст. фигура: _____

4. У плићаку, у врбаку,/ где је тиха, трома вода,/ где шумори Дунав плав,/ мене чека скривен сплав.
А. Диклић, *Плави киѝ*

Ст. фигура: _____

5. Весело пуцкара пламен
у скромној избици нашој.
В. Илић, *Зимска игила*

Ст. фигура: _____

6. Ливада крај реке сања.
Д. Максимовић, *Покошена ливада*

Ст. фигура: _____

7. За Ђурђем је косу одрезала,
за ђевером лице изгрдила,
а за братом очи извадила.
Народна песма *Највећа је жалосѝ за брашом*

Ст. фигура: _____

Прости и сложени глаголски облици

Глаголски облици могу бити прости, ако се састоје од једне речи, и сложени, ако у њихов састав улази и помоћни глагол.

Глаголски облици

Презент (*писаћем, пишеш*)

Императив (*пиши*)

Имперфекат (*писаше*)

Аорист (*написа*)

прости

Инфинитив (*писаћи*)

Глаголски придеви
радни (*писао*)
трпни (*писан*)

Глаголски прилози
садашњи (*пишући*)
прошли, само од
свршених глагола, нпр.
написаћи (написавши)

сложени

Перфекат (*писао сам, писао си*)

Плусквамперфекат (*био си писао*)

Футур први
сложен (*ћеш писаћи*)
прост (*писаћеш*)

Футур други (*будем писао, будеш писао*)

Потенцијал (*бих писао, би писао*)

Реши ову
слагалицу.

1. безвучни предњон. сугл. →

2. језични сугл., понекад самогласник →

3. зубни, безвучни и праскави сугл. →

Допуни разговор два пса и напиши које су придевске заменице коришћене у разговору.

Неки пси _____ (_____)

Овај власник _____ (_____)

Жути пас _____ нижији. (_____)

Чуји пас _____ (_____)

Оваква власница _____ (_____)

Лични и нелични глаголски облици

Глаголски облици могу бити лични и нелични.

Лични глаголски облици јесу они који разликују лица (прво, друго, треће за једнину и за множину).

Делимо их на глаголска времена и глаголске начине.

Глаголска времена означавају радњу која се догађа у садашњости, прошлости или будућности.

Глаголски начине означавају однос говорног лица према неоствареној радњи.

Нелични глаголски облици јесу они који немају ознаку за лице.

Глаголски облици

лични

Времена

Презент
Перфекат
Аорист
Плусквамперфекат
Имперфекат
Футур први

Начини

Императив
Потенцијал
Футур други

нелични

Инфинитив

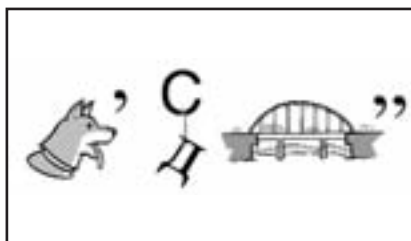
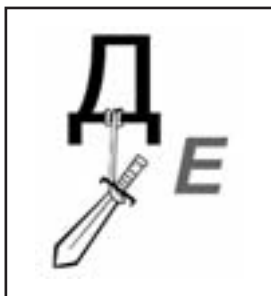
Глаголски прилози
садашњи
прошли

Глаголски придеви
радни
трпни

Покушај да опишеш један догађај у аористу. Употреби аористе глагола: *видети, осети, ушласти се, побеђи, размисли, закључи, врати се, обрадова се.*

Реши ребусе и сачини један у футуру другом.

будет рибао

Службено писмо

Сети се како се пише приватно писмо (види *Граматику 5*).

Службена писма пишу појединци, предузећа, школе и др. У заглављу са десне стране пишу се назив и адреса примаоца, а са леве пошиљаоца. Пише се кратко, јасно, озбиљно и с поштовањем.

Ево примера.

Креативни центар
Градиштанска 8,
11000 Београд

Активу наставника српског језика
Основна школа *Вук Караџић*
Београд

Поштоване колеге,

Обавештавамо вас да је *Креативни центар* до сада издао око 30 романа за девојчице и дечаке у едицији *Свет је један*. То су најбољи романи из целог света, а говоре о савременом животу деце и младих. Поменућемо неке наслове:
Мој дека је био шрешња (Италија),
Ово је најстрашнији дан у мом животу (Србија),
Једна ћушка, један њоључић (Грчка),
Браца долази у траг (Индија) и др.

Уколико сматрате да би било добро да ваше ученике упознамо с неким од ових романа, молимо вас да нас о томе обавестите. Ми ћемо се побринути за долазак аутора или уредника наших књига у вашу школу.

Срдачно вас поздрављамо.

У Београду, _____ За Креативни центар _____

Објасни каква је разлика између службеног и приватног писма. Које су сличности?

Правопис на три стране

Како се пише

Великим словом се пишу:

Правило	Анин пример	Твој пример
ДА		
1. Почетно слово реченице	<i>Он рече: „Доћи ћу“.</i>
2. Властита имена и надимци људи и животиња	<i>Ана, Зоки, Шароња</i>
3. Имена држава, крајева, насеља и њихових становника	<i>Србија, Нови Сад, Тојлица, Тојличанка</i>
4. Имена планина, река, језера, мора	<i>Фрушка гора, Јужна Морава, Јагранско море</i>
5. Имена небеских тела	<i>Земља, Сунце, Месец, Марс, Велика кола, Кумова слама</i>
6. Називи предузећа, установа, организација, улица, књига, новина	<i>Основна школа „Свети Сава“, „Забавник“, Босанска улица</i>
7. Присвојни придеви на <i>-ов, -ев, -ин</i> изведени од властитих именица	<i>Бранков, Радојев, Веричин</i>
8. Заменице 2. лица множине – из поштовања према једној особи	<i>Молим Вас да...</i>
НЕ присвојни придеви на <i>-ски, -чки, -шки</i>	<i>београдски, црногорски, евройски, бечки, чешки</i>
НЕ када се небеска тела помињу као заједничке именице	<i>љодна земља, врело сунце, ноћ без месеца</i>

Одвојено писање речи

ДА	Правило	Анин пример	Твој пример
1.	Футур глагола који се у инфинитиву завршавају на -ћи		
	НЕ код глагола на -ши		
2.	Одрична речца НЕ уз глаголе	не бојим се	
	НЕ код четири глагола	нећу, немам, немој, нисам	
3.	Речца ЛИ – кад се пита	Да ли? Је ли?	

Растављање речи на крају реда

ДА	Правило	Анин пример	Твој пример
1.	Знак за растављање ставља се између самогласника или иза њих	ве-шар, чи-ша-ши	
2.	Скуп сугласника треба растављати тако да буде лакши за изговор	браш-сиво, школ-ски, се-сџра	
3.	Сложене речи растављати на саставним деловима	из-вадиши, нај-јачи	
	НЕ Један глас никада се не преноси у други ред	друштво	

Запета (зarez) се пише:

ДА	Правило	Анин пример	Твој пример
1.	Када се набраја	Волим шебе, њу, себе.	
2.	Када се одваја: вокатив, апозиција, узвик, речца	Хеј, Ана, погледај! Он ме је, вероватно, разумео.	
	НЕ понекад, кад се не наглашавају речце и друге речи	Он ме је вероватно разумео.	

Узвичник

Правило	Анин пример	Твој пример
ДА 1. Иза реченица и речи изговорених у узбуђењу или повишеном расположењу	<i>Какав усїех! Браво! Тако си леїа!</i>
2. Иза вокатива, императива и питања кад се изговарају повишеним тоном	<i>Марко, шуїирај! Ух, шїа ме шїо уїлаши?!</i>

Цртица

Правило	Анин пример	Твој пример
ДА 1. Кад делимо речи на крају реда	<i>За-бав-на їра-ма-шїи-ка</i>
2. Код полусложеница	<i>радио-аїараїї</i>
3. Између двоструких презимена, најчешће женских	<i>Аница Савић-Ребац</i>
4. У сложеницама чији су први делови бројке	<i>10-їодишњица</i>

Тачка се пише:

Правило	Анин пример	Твој пример
ДА 1. Иза обавештајних реченица НЕ кад је реченица у наслову	<i>Ја шїе волим. Долази леїо</i>
2. Иза неких скраћеница НЕ код мерних јединица НЕ кад су од великих слова НЕ кад су састављене од првог и задњег слова или слога	<i>їод. (їодина), и сл. (и слично) кї (килоїрам), л (лишар) УН (Уједињене нације) др (докшор), їђица (їосїођица)</i>
3. Иза редних бројева НЕ иза римских бројева НЕ испред других знакова интерпункције	<i>5. разред; 15. 3. 2002. їод. V разред; 15. III 2002. їод. У 5, 6. и 7. раз. чиїа се Б. Нушић (1864–1938).</i>

Три тачке

Правило	Анин пример	Твој пример
ДА 1. Кад је мисао прекинута	<i>Чекао је, чекао...</i>

Препоручујемо вам књигу

Шаљива спортска вест

Blank writing area with a dotted border and horizontal lines.

Blank writing area with a dotted border and horizontal lines.

Од нашег дописника, из дневника с путовања

Blank writing area with horizontal lines.

Шале

Blank writing area with horizontal lines.

Шаљиви огласи и рекламе

Blank writing area with horizontal lines.

Ребуси

РЕБ+

Blank box for a rebus puzzle.

Blank box for a rebus puzzle.

Како припремити и одржати говор

1. За говор је добро припремити скицу или га написати у целини.
Говор не ваља учити напамет, већ само запамтити редослед излагања.
2. **Увод** треба да буде кратак, да привуче пажњу, да говорнику помогне да задобије поверење слушалаца: наведи пример, доживљај, питање, шалу, проблем.
3. **Излагањем** треба да се истакне главна мисао и да се наведу аргументи којима ће се доказати њена тачност (подаци, поређења, цитати и др.).
4. **Закључак** се изводи после краће паузе кратким и јасним реченицама.
Треба рећи закључну мисао, поруку, предложити решење.
5. Најбоље је говорити природно, јасно, гласно и довољно споро.
6. Када се држи говор, треба се усправити, подићи главу и гледати право у публику.
Треба деловати сигурно и одлучно.
7. Настој да се унесеш у свој говор и да уживаш у њему.
8. Лош говорник обично показује следеће: разметљив је, предуге су му речи и реченице, плачеван је, млитав, мисли да само он све зна, а слушаоце потцењује, говори себи у браду, плаши се да га публика неће чути, извињава се, превише млатара рукама и сл.

Самооцењивање говора

1. Да ли сам рекао/рекла најважније што сам хтео/хтела?
ДА/НЕ
2. Да ли сам говорио/говорила јасно, гласно и довољно споро?
ДА/НЕ
3. Да ли сам се држао/држала усправно и одлучно?
ДА/НЕ
4. Да ли ме је публика пажљиво слушала и разумела?
ДА/НЕ
5. Да ли сам задовољан/задовољна својим наступом?
ДА/НЕ
6. Шта би требало да учиним да би мој говор следећи пут био бољи?

ГРАМАТИКА

6

УПУТСТВО

поени	оцена
0–9	1
10–14	2
15–19	3
20–24	4
25–30	5

Креативни центар

ПРВА ВЕЖБА

Презиме и име:

Одељење:

Поена:

Добијено:

Оцена:

30

Подели речи у овим реченицама на слоге.

1

Две биљке на једном корену су пријатељство и љубав.
Једино љубав има неколико цветова више.

(Ф. Клојшћок)

2

Наведи више значења за речи КОРЕН и ЦВЕТ.

2

КОРЕН →

Биљке

успех

ЦВЕТ →

2

Препиши правилно одломак из романа *Хајдуци* Бранислава Нушића.

3

Јелтитакоодрођењамуцашпитага

господинпрофесорнеодговара

цврцапаоткадмуцашоткадсам

пошаоупрвиразредгимназијеајел

тотакоизсвихпредметамуцашили

самоизмогапитапрофесорнемуцам

кадрадимгимнастикуодговарацврца

6

4

Опиши према овом цртежу Ану и употреби стилске фигуре.

Поређење: _____

Епитет: _____

Персонификација: _____

Ономатопеја: _____

4

Попуни табелу у вези с поделом сугласника по звучности.

Звучни										
Безвучни										

2

Одреди врсту речи и службу речи у реченици.

Врста речи	Реченица	Служба речи
_____	←О,	_____ / _____
_____	←ти→	_____
_____	←дакле	_____ / _____
_____	←овде→	_____
_____	←у	_____ / _____
_____	←улици→	_____
_____	←имаш→	_____
_____	←и	_____ / _____
_____	←троје→	_____
_____	←добрих→	_____
_____	←пријатеља!→	_____

8

Замисли да си на путовању. Напиши пријатељу озбиљну или шаљиву разгледницу с пута.

6

ДРУГА ВЕЖБА

Презиме и име:

Одељење:

Поена:

30

Добијено:

Оцена:

Исправи седам грешака у тексту и одреди врсту глас. промене.

У училници сам бил, гледал, слушао и учио.
Ништа нисам зајамшио, само о њој сам мислио.

Врста гласовне промене:

3

Напиши краћу шаљиву или озбиљну вест о стварном или измишљеном догађају (нпр. о томе да си стекао новог пријатеља или сл.).

6

Исправи две грешке у тексту и одреди врсту промене.

Прво добро сабљу навалију
која сече дрвје и каменје.
(Народна песма *Смрт војводе Пријезде*)

Врста гласовне промене:

3

Ако решиш слагалицу, добићеш познату изреку.

1. Компаратив од ВИСОКО
2. Лична заменица за свако лице
3. Презент од ВИДЕТИ (3. л. једн.)
4. Инструментал именице ПАМЕТ
5. Везник за супротност
6. Инструментал множ. им. ОКО

1.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
4.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
5.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

3

Напиши које су се гласовне промене извршиле.

Ђачић је ишао са некаквим пашчетом према девојци.

↓ ↓ ↓ ↓ ↓

4

Састави краћи новински чланак о неком проблему или догађају. Не заборави да напишеш свој став о томе.

7

Од задатих речи можеш саставити две Гетеове мисли о љубави. Покушај.

се _____
почетку _____
назива _____
поверењем _____
љубав _____
у _____

без _____
Нема _____
светлости _____
љубави _____
сунца _____
човека _____
без _____
ни _____

4

ТРЕЋА ВЕЖБА

Презиме и име:

Одељење:

Поена:

Добијено:

Оцена:

30

Одреди службу именица у реченици.

1 Цвет са ливаде деци је радост у пролеће.

↓ ↓ ↓ ↓ ↓

4

Напиши још неке речи са дугоузлазним и дугосилазним акцентом.

2

рука – рѹке

зима – бѵс

4

Опиши особу којој се дивиш користећи стилске фигуре.

3

Употреби хиперболу: _____

Епитете: _____

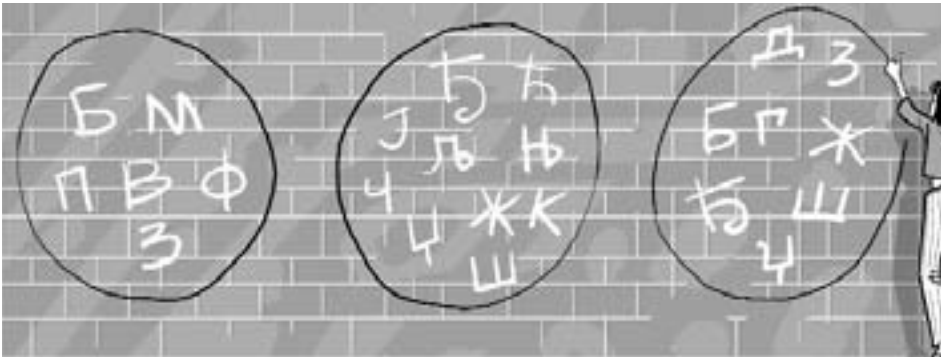
Контраст: _____

6

Прецртај глас који не припада скупу и напиши назив скупа гласова.

4

3

Следеће предикатске реченице сврстај у одговарајуће групе.

Независне

музика је чудо
јер нас узбуђује
која осваја сва срца
најлепша је уметност
док је слушају
разумеју је сви људи
уживамо у музици
иако је изводе други народи

Зависне

5

4

Употребџ задате глаголе и смисли сложену реченицу састављену од три просте.

волети

показивати

замишљати

6

3

Објасни хомониме и синониме и наведи примере.

Хомоними су _____

Примери: Лук _____

Лук _____

Скљуп _____

Скљуп _____

Кљупо је _____

Кљупо је _____

7

Синоними су _____

Примери:

весео

храбар

светао

6

ЧЕТВРТА ВЕЖБА

Презиме и име:

Одељење:

Поена:

Добијено:

Оцена:

30

Сети се императива које свакодневно чујеш у школи.

1

Волим да чујем:

Не волим да чујем:

4

Састави шаљиве описе школске зграде (екстеријер) и своје учионице (ентеријер).

2

Школска зграда

Моја учионица је

4

Замисли шаљив или озбиљан разговор неких људи у локалном говору који познајеш.

3

6

Смисли шта би свака од наведених личности својим жаргоном предложила да се мења како би се лепше живело.

4

Полицајац: _____

Предшколац: _____

Ђак: _____

Студент: _____

Певачица: _____

5

Повежи задате речи у реченице и употреби потенцијал.

5

киша – трава *Када би* _____

осећања – људи *Ако би* _____

пас – река *Да је* _____

3

6

Замисли како настаје хлеб и састави стихове о хлебу користећи трпни придев.

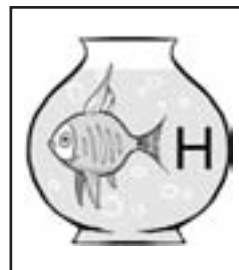
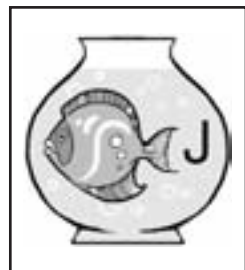
Хлеб

5

7

Ако решиш ребусе, добићеш три глаголска облика. Која?

3

ПЕТА ВЕЖБА

Презиме и име:

Одељење:

Поена:

Добијено:

Оцена:

30

1

Допиши више одговарајућих гл. прилога садашњих уз наведене глаголе.

Ана чита _____

Зоран улази _____

4

2

Пробај да смислиш два разговора.

Свађалачки разговор

Помирљив разговор

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

8

3

Замисли да причаш неку бајку и употреби гл. прилог садашњи (*ићи, борићи се*) и гл. прилог прошли (*гоћи, чући*).

4

Смисли разне поруке у императиву, футуру другом и потенцијалу.

4

Земљанима (потенцијал)

друштву у одељењу (потенцијал)

родитељима (императив)

птицама (императив)

симпатији (футур други)

наставницима (футур други)

9

5

Реши ову граматичку укрштеницу.

- 1→ Гл. прил. прошли (доћи)
- 2→ Прилог за начин / лична зам. (датов 3. л. мн.)
- 3→ Ном. једн. имен. ЂАК / предлог / узвик
- 4→ Аорист од ОКАСНИТИ (1. л. једн.)
- 5→ Датив једн. им. ШАМПОН
- 6→ Ном. једн. им. ЕВА / возник / предлог / узвик
- 1↓ Аорист гл. ДОЋИ (3. л. мн.)
- 2↓ Показна прид. заменица
- 3↓ Инструментал мн. им. ШАКА
- 4↓ Возник / презент гл. СПАТИ (3. л. једн.)
- 5↓ Ном. једн. им. ВО / предлог / ак. једн. им. НОС
- 6↓ Вокатив једн. им. ШИРИНА
- 7↓ Аорист од глагола ИМАТИ (1. л. једн.) / узвик

1↓ 2↓ 3↓ 4↓ 5↓ 6↓ 7↓

1→							
2→							
3→							
4→							
5→							
6→							

5

ИНДЕКС

А

акцент 39
анкета 35
антитеза 49
аорист 53

Б

бајка 58–59

В

велико слово 74
вест 27
вишезначност речи 15, 19

Г

глаголи
 грађење 9
глаголски облици
 лични 72
 нелични 72
 прости 71
 сложени 71
глаголски придев
 трпни 65
глаголски прилог
 прошли 69
 садашњи 67
гласови
 изговор 13
 подела 12, 16
гласовне промене 17, 32, 34
говор 10, 11, 32, 37, 56, 80
градација 70
грађење речи 6, 7, 8, 9
граматика 4, 77
губљење сугласника 36

Д

дневник 18

Е

екстеријер 57
ентеријер 57

Ж

жаргонизми 64

З

заменице
 придевске 51
запета 75

И

извештај 35
изговор 13
именице
 грађење 8
 функција 46
императив 61
имперфекат 58–59

Ј

једначење сугласника по
 звучности 17–18
једначење сугласника по месту
 изговора 28–29
јотовање 25–26

К

комуникативна реченица 48
контраст 49
контролни задаци 82–91

Л

локализми 62

Н

непостојано А 31
новине 78–79
новински чланак 30

О

оглас 22
описивање 57
основно и пренесено значење
 речи 52

П

палатализација 20–21
писмени састав 14
писмо
 службено 73
питалица 3
плюсквамперфекат 60
подела речи на слоге 12
потенцијал 63
правопис 74–76
предикатске реченице 48
предлог 54, 57
придеви
 грађење 9
 функција 46
прича 43–45
промена Л у О 33

Р

реклама 24
реч
 вишезначност 15, 19
 изговор 13
 моћ 68
 одвојено писање 75
 основно и пренесено значење 52
 растављање речи 75
 служба у реченици 46
 туђе речи 54
реченице 41–42, 46–48
реченични чланови 47

С

сажимање самогласника 38
самогласници 12
сибиларизација 23
синоними 40
слогови 12
служба речи у реченици 46
сугласници
 подела 15, 16

Т

тачка 76
три тачке 76
трпни глаголски придев 65
туђице 54

У

узвичник 76

Ф

футур други 55

Х

хипербола 49
хомоними 40

Ц

цртица 76

ШТА МИСЛИШ О ГРАМАТИЦИ 6?

РАЗМИСЛИ И ОДГОВОРИ:

1. Да ли ти се допада *Грамаџика 6*? (заокружи)

ДА НЕ ОНАКО

2. Шта си највише волео/волела да радиш у овој књизи? (заокружи)

а) да читаш о језику и језичким правилима

б) да пишеш различите саставе

в) да одговараш на питања и решаваш задатке

г) да решаваш укрштенице и ребусе

д) _____

3. Шта си од наведених облика писања научио/научила да пишеш? (заокружи)

ДНЕВНИК ОГЛАС РЕКЛАМУ ПИСАНИ САСТАВ ВЕСТ
НОВИНСКИ ЧЛАНАК АНКЕТУ ИЗВЕШТАЈ БАЈКУ ПРИЧУ

4. Да ли си научио/научила да говориш пред одељењем?

а) да испричаш шалу

б) да изнесеш предлог

в) да изнесеш свој став о неком проблему

г) да одржиш говор о задатој теми

д) _____

5. Да ли си задовољан/задовољна својим знањем из српског језика?

ДА НЕ ОНАКО

6. Напиши шта би, по твом мишљењу, требало више да радиш из српског језика у наредној години.

Потпис

САДРЖАЈ

1.	3
Зашто учимо граматику	4
Лепа реч гвоздена врата отвара	5
Грађење (творба) речи	6
Грађење именица	8
Грађење глагола и придева	9
Мој први говор: О грешкама	10
Гласови српског језика	12
Вежбе за правилан изговор гласова	13
Писмени састав	14
Подела сугласника	15
СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ	16
2.	17
Гласовне промене. Једначење сугласника по звучности	17
Дневник	19
Палатализација	20
Оглас	22
Сибиларизација	23
Реклама	24
Јотовање	25
Вест	27
Једначење сугласника по месту изговора	28
Новински чланак	30
Непостојано А	31
Промена Л у О	33
СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ	34
3.	35
Извештај	35
Губљење сугласника	36
Покажи свој став: <i>Ја одлучујем</i>	37
Сажимање, изједначавање и разједначавање самогласника	38
Акценат	39
Богатство језика: Синоними и хомоними	40
Реченице	41
Независне и зависне предикатске реченице	42
Како да напишем причу	43
Служба (функција) речи у реченици	46
Исказивање реченичних чланова	47

Комуникативне и предикатске реченице	48
Хипербола	49
Контраст или антитеза	49
СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ	50
4.	51
Придевске заменице	51
Основно и пренесено значење речи	52
Значење и грађење глаголских облика – аорист	53
Туђе речи (туђице)	54
Футур други	55
Поштуј туђа осећања	56
Описивање	57
Имперфекат (пређашње несвршено време)	58
Плусквамперфекат	60
Императив или заповедни начин	61
Локализми	62
Потенцијал или могући начин	63
Жаргонизми	64
Трпни глаголски придев	65
СЕТИ СЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ	66
5.	67
Глаголски прилог садашњи	67
Реч	68
Глаголски прилог прошли	69
Градација	70
Прости и сложени глаголски облици	71
Лични и нелични глаголски облици	72
Службено писмо	73
Правопис на три стране	74
Грамматика на једној страни	77
Моје шаливе новине	78
Како припремити и одржати говор	80
КОНТРОЛНИ ЗАДАЦИ И ЗАДАЦИ ЗА ТАКМИЧЕЊЕ	
Прва вежба	82
Друга вежба	84
Трећа вежба	86
Четврта вежба	88
Пета вежба	90
Индекс	92
Шта мислиш о <i>Граматици 6?</i>	93

ГРАМАТИКА

СРПСКОГ ЈЕЗИКА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ
прво издање

аутор *др Симеон Маринковић*

илустровао *Андреј Војковић*

рецензенти *проф. др Живојин Станојчић, Филолошки факултет, Београд*
мр Александра Станић, професор српског језика и књижевности
Јелена Ангеловски, професор српског језика и књижевности,
ОШ „Јован Јовановић Змај“, Панчево

лектор *мр Александра Марковић*

ликовни уредник *Душан Павлић*

графичко обликовање *Драгица Динчић*

издавач *Креативни центар*
Градиштанска 8
Београд
Тел./факс: 011/ 38 20 464, 38 20 483, 24 40 659

уредник *Славица Марковић*

за издавача *мр Љиљана Маринковић*

штампа *Публикум*

тираж *15.000*

copyright © *Kreativni centar 2008*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:811.163.41(075.2)

МАРИНКОВИЋ, Симеон

Грамматика : српског језика за шести разред
основне школе / [аутор Симеон Маринковић ;
илустровао Андреј Војковић]. - 1. изд. -
Београд : Креативни центар, 2008 (Београд :
Публикум). - 93 стр. : илустр. ; 26 см -
(Креативна школа)

Кор. ств. насл.: Грамматика 6. - Податак о
аутору преузет из колофона. - Тираж 15.000. -
Регистар.

ISBN 978-86-7781-668-1

COBISS.SR-ID 150556684

Министар просвете Републике Србије одобрио је издавање и употребу овог
уџбеника у оквиру уџбеничког комплета за српски језик у шестом разреду
основне школе решењем број 650-02-00375/2008-06.

ISBN 978-86-7781-668-1

9 788677 816681

 www.kreativnicentar.rs